

deel!

GELOOF IN
JE WERK

ELKAAR BLIJVEN
INSPIREREN

Drie portretten
p.11

HACKATHON
Een oefening in
kruisbestuiving

p.36

LAAT JIJ JE DOOR
DE BIJBEL LEZEN?
De Bijbel op het werk

p.30

'LAAT HET BIJ
LIEFDE BEGINNEN'
Over waardig werk

p.18

Colofon

Hoofdredactie

Simon Polinder en Evelien Vermeulen-Smit

Eindredactie

Suzanne van Lokhorst

Teksten

Elly van den Berg - Thomassen, Hendrik Jan van den Berg, Jan Hol, Arie Kok, Rina Molenaar, Marlies Moret-Verwoerd, Herman Oevermans, Caroline Oosterwijk, Simon Polinder, Robert van Putten, Bernhard Reitsma, Linda Stelma, Evelien Vermeulen-Smit

Drukwerk

Veldhuis Media

Fotografie

De Beeldredactie / Anne Mimault, Bemind Fotografie, CHE, Bas Kijzers, Arie Kok, Nico Morris / Unsplash, Niek Stam

Cover

Tim Mossholder / Unsplash

Illustraties

Annet Scholten, Aleid Landeweerd

Ontwerp

Erla van der Pauw

Dit is een gezamenlijke uitgave van:

Christelijke Hogeschool Ede, Lelie zorggroep en Woord en Daad

www.che.nl

Tussen droom en daad

Werken vanuit een christelijke motivatie speelt zich af tussen droom en daad. Je droomt hoe mooi en goed werk eruitziet, maar dit daadwerkelijk handen en voeten geven is nog niet zo gemakkelijk. Je loopt tegen je eigen onhebbelijkheden en tekorten aan. Ook collega's blijken 'maar' gewone mensen te zijn met tekort-komingen. Om maar niet te spreken over de omstandigheden waarin je je werk moet doen.

Dit magazine gaat over geloof en identiteit in de context van het dagelijks werk. De dromen over mooi en waardig werk houden we levend. Tegelijk hebben we oog voor de weerbarstige werkelijkheid op de werkvloer. Want juist daar willen we iets van die droom realiseren.

Voor je ligt het resultaat van dromen en daden. Bij de start van het project Christelijke Professie was ons verlangen om te leren van verschillende (internationale) contexten, en de opgedane inzichten onderling te delen. Wij deden vier jaar lang onderzoek in de praktijk van zorg (Lelie zorggroep), het onderwijs (Christelijke Hogeschool Ede) en armoedebestrijding (Woord en Daad). Dit leverde waarde-

volle gesprekken op, we deelden inzichten en moeilijke dilemma's. We onderzochten hoe identiteit vorm krijgt in de professional, de beroepspraktijk en de organisatie. Deze drie perspectieven komen ook terug in dit magazine. Voor verdere verwerking hebben we kaders met gespreksvragen toegevoegd, zodat je hier samen of alleen mee aan de slag kunt.

Geloven op de werkvloer blijkt niet altijd vanzelfsprekend, laat staan eenvoudig. Maar juist in de worsteling van een zorgverlener aan het bed, van een christelijke vakopleiding in het islamitische Bangladesh en van een groep docenten in gesprek over het christelijke in de ICT, ontdekten we het eigene van het christelijk geloof. Er blijkt een enorme diversiteit aan manieren waarop dat in de praktijk handen en voeten krijgt.

Met het verschijnen van dit eenmalige magazine is onze droom om onze ervaringen te delen dichterbij gekomen. **We hopen dat het jullie zal inspireren in je team, werk en persoonlijk leven, en dat jullie het door zullen geven aan anderen: deel!**

Simon Polinder en Evelien Vermeulen-Smit

6

EEN WERELD VAN VERSCHIL
INTEGRALE MISSIE

11

ELKAAR BLIJVEN INSPIREREN
DRIE PORTRETTEN

42

**IN GESPREK MET
RIA DE JONG** OVER DAGELIJKSE
DINGEN EN GELOOF

44

**IN GESPREK MET BEPPIE
DOORNHEIN** "ER IS NIKS
WAT GOD NIET KAN DOEN."

18

**'LAAT HET BIJ LIEFDE
BEGINNEN'** JAN VAN DER STOEP
OVER WAARDIG WERK

23

**GOUD DELVEN IN DE
CHRISTELIJKE TRADITIE**
OVER JAN LUYKEN EN HET INSTITUUT

46

**'BIJBELLEZEN IS TOCH WEL
HET MINIMUM'** DAGOPENINGEN
EN BEZINNINGSMOMENTEN

50

DURF JIJ JE TE LATEN RAKEN?
IDENTITEIT IN ORGANISATIES

26

**IN GESPREK MET JEROME
CABACUNGAN**
LESSEN VOOR HET LEVEN

28

**IN GESPREK MET
LAURENS TEN BESTEN**
NIET PERFECT, WEL HEEL MOOI

54

**EEN KOEPEL VAN GODS
LIEFDE BOVEN SLINGEDAEL**

60

**VERLANGEN NAAR RUST
EN STILTE** IN GESPREK MET ROBERT
VAN PUTTEN EN MIRJAM VAN DER VEGT

30

**LAAT JIJ JE DOOR DE
BIJBEL LEZEN?**
DE BIJBEL OP HET WERK

36

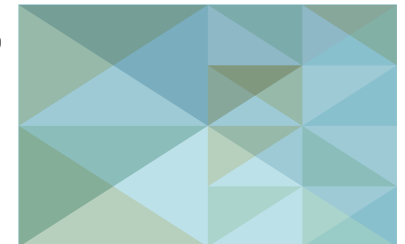
HACKATHON
EEN OEFENING IN KRUISBESTUIVING

64

BETROKKENHEID ALS WEG
IN EEN MULTIRELIGIEUZE SITUATIE

68

**INZICHTEN EN DILEMMA'S
DELEN** BESTUURDERS AAN
HET WOORD

Een wereld van verschil

Bij ons in Nederland is geloof vaak iets van het persoonlijk leven geworden; dat doe je maar op zondag. Op maandag moet er weer gewerkt worden. Doordeweeks spreken we ook een andere taal dan in de kerk, waar het gaat over zaken als vergeving, genade en zonde. Zou het niet mooi zijn als die werelden elkaar meer zouden raken?

A

ls 14-jarige werd ik gedoopt. Ik weet nog hoe vurig ik was voor God, maar gaandeweg begon

ik me af te vragen: hoe nu verder? Ik herkende dat we met het geloof goud in handen hadden, maar zag dat op weinig plekken op een geïntegreerde manier terugkomen. In de kerk baden we voor de juf van de zondagschool, maar niet voor de juf die op maandag voor de klas zou staan. Het leek wel of het geloof er alleen was om zielen te redden, en niet veel te maken had met wat onze handen maken. Ondertussen moest ik mijn talenten ontwikke-

len, zodat ik goede kansen zou hebben in de maatschappij. Ik raakte er wel wat van in de war.

De vragen lieten mij niet los. Daarom besloot ik na mijn promotieonderzoek de overstap te maken naar de CHE, waar ik onderzoek kon doen naar christelijke professie. Ik wilde God liefhebben met alles wat in mij is, met mijn ziel, maar ook met mijn handen en mijn verstand. Wat een voorrecht was het om vanuit de CHE onderzoek te mogen doen voor Woord en Daad naar hoe christelijke identiteit in landen als Burkina Faso, Bangladesh en de Filipijnen functioneert.

TEKST EVELIEN VERMEULEN-SMIT ILLUSTRATIE ANNET SCHOLTEN

BEROEPSPRAKTIJK

Christenen houden zich - net als ieder ander - bezig met een **beroepspraktijk**. Een docent geeft les, een ontwikkelingswerker richt zich op armoedebestrijding, en een ICT'er maakt deugdelijke software; ze zijn niet in eerste instantie bezig met het bekeren van leerlingen, collega's of de klant. We spraken professionals die getuige willen zijn op het werk, maar vaak niet beseffen dat zij in hun zorg aan de armen, de zieken of hun leerlingen onbewust getuigen van Gods zorg. Ieder beroep kent zijn specifieke missie. In elk beroep wordt Gods voorziening en zorg op unieke wijze weerspiegeld. De kwaliteitsstandaarden en centrale waarden van dat vakgebied zijn daar een uitdrukking van. In het ene beroep gaat het om het brengen van recht, in het andere om zoeken naar waarheid. Als ICT'er kun je je persoonlijke overtuiging in het werk tot uitdrukking brengen door niet alleen technisch kwalitatieve software op te leveren, maar ook duurzaamheid en de menselijke maat in de gaten te houden. Je spreekt niet alleen programmeertalen, maar ook mensentaal. Je weet je verantwoordelijk voor de effecten van wat je maakt op mens en samenleving. De CHE heeft het kenmerkende voor elk van haar opleidingen vastgelegd in een zogenaamde *position papers*.

PROFESSIONAL

Wie je bent als persoon, jouw motivatie en (geloofs)overtuigingen hebben, bewust of onbewust, invloed op je manier van werken als **professional**. Denk bijvoorbeeld aan de motivatie en rust die je inspireren om je werk met vreugde te doen. Het verbinden van je overtuigingen aan je werk kan een lastige uitdaging zijn, die oefening vergt. Dan kun je denken aan Bijbellezen, bidden, mediteren, integer handelen, goed samenwerken, en volharden daarin. Door regelmatig te oefenen, door het als patroon door je leven te weven, weet je wat je moet doen als je in een moeilijke situatie terecht komt. Een ervaren piloot weet hoe te handelen als er een motor uitvalt.

ORGANISATIES

Christelijke **organisaties** bieden gelovigen de mogelijkheid een gezamenlijke praktijk te ontwikkelen waarin werk en geloof in harmonie zijn met elkaar. In de manier waarop je met elkaar omgaat kan iets weerspiegeld worden van de liefde van God en wie Christus is. Tegelijk is de omgang met mensen die de christelijke overtuiging niet delen van groot belang. Getuigen ben je door deel uit te maken van de samenleving, niet door je af te sonderen. Er wordt uitgereikt naar ieder ander, alleen zo zal het zout zijn werking hebben in de wereld.

In deze landen ontmoette ik medegelovigen die hun geloof heel vrijmoedig en natuurlijk vormgaven. De vanzelfsprekendheid die ik bij hen zag raakte me diep.

Kloof

Bij ons in Nederland is geloof vaak iets van het persoonlijk leven geworden; dat doe je maar op zondag, op maandag moet er gewerkt worden. Doordeweeks spreken we een andere taal dan in de kerk; de taal van het seculiere. In de kerk of op de Bijbelkring gaat het bijvoorbeeld over vergeving, genade en zonde. Dit zijn woorden die de meesten op het werk niet zomaar gebruiken.

Hoe kunnen we deze kloof overbruggen? Hoe kunnen we Gods liefde beantwoorden in ons dagelijks werk? Ons onderzoek voor Woord en Daad, maar ook voor Lelie zorggroep en binnen de CHE, liet zien dat het antwoord gegeven kan worden door geloof op de werkvloer vanuit meerdere invalshoeken vorm te geven. We ontdekten drie perspectieven, die ook in dit tijdschrift terugkomen: de professional, de beroepspraktijk, en de organisatie waarvoor je werkt.

Identiteit

Het gaat hier niet om een keuzemenu, de drie terreinen horen bij elkaar. Werken vanuit identiteit vraagt integraal kijken. Om bijvoorbeeld christelijke zorg te realiseren, moet je kijken naar de manier waarop de professional zijn identiteit vormgeeft binnen de beroepspraktijk. De manier waarop organisaties deze beroepspraktijken mogelijk maken, speelt daarbij een belangrijke rol. En de gewoontes, gebruiken en standaarden die in de beroepspraktijk gelden, bepalen mede de mogelijkheden die medewerkers daarin hebben. Op de christelijke vakschool die wij in Bangladesh bezochten was dat goed

‘Werken vanuit identiteit vraagt integraal kijken’

te zien. Vanuit de overheid zijn duidelijke kaders gesteld waar de school zich aan te houden heeft. Een christelijke dagopening is bijvoorbeeld alleen mogelijk als die samen gaat met een gebed door een moslim en een hindoe. Desondanks wordt de christelijke identiteit van de school door de directeur gestimuleerd door het voorleven en het aanmoedigen van dienend leiderschap en onderlinge betrokkenheid. Deze organisatie staat bij de overheid goed bekend vanwege haar uitreiken naar de allerarmsten.

De roeping van een docent is om les te geven, daarmee is hij beeldrager van God. Dat is echter niet de enige manier om hier vorm aan te geven. Tijdens onze reis naar de Filipijnen (onderdeel van het onderzoek) bezochten we vakscholen die volop van de gelegenheid gebruikmaakten het geloof te delen. De vrijmoedigheid waarmee zij over hun identiteit spraken en hoe concreet zij dit vertaalden in hun lesmateriaal raakte me. De karaktervorming die zij bieden aan

studenten uit de sloppenwijken veranderde levens en bleek essentieel voor het vinden van een baan. De docenten beseften dat ze goud in handen hadden. Deze christenen laten voor mij zien dat geloof en werk integraal verbonden kunnen zijn.

Natuurlijk geheel

In de online sessies die we met de mensen in Burkina Faso hadden – we konden er vanwege corona niet naartoe reizen – werd al snel duidelijk dat bij hen het geestelijke en het dagelijkse heel dicht bij elkaar liggen. Het geloof is op een natuurlijke manier aanwezig in alles wat ze doen. Als er op het werk een conflict ontstaat, gaan ze bij elkaar zitten om te praten, te bidden en elkaar vergeving te vragen. En met iemand die niet gelooft ga je ook zitten, om de hoogste weg te gaan en sorry te zeggen.

Wij zagen dat in ieder van deze drie landen heel verschillend met christelijke identiteit werd omgegaan. Onze Nederlandse context kent zijn eigen uitdagingen. Ik herken de neiging te benadrukken waarin ik anders ben dan anderen. Maar als ik niet oppas, maak ik me eerder druk over mijn verhouding tot de maatschappij dan over de liefde die God in Christus heeft betoond. In de samenwerking met Jan van der Stoep leerde ik om niet meer te spreken over 'christelijke identiteit', maar over 'identiteit als christen', of: 'identiteit als christelijke organisatie'. Het verschil is subtiel, maar wezenlijk. Het gaat dan niet meer in de eerste plaats om wat mij anders of beter maakt dan iemand die niet gelooft. De nadruk verschuift van wat ik wil bereiken, naar wie ik ben, in Christus. Dan draait het om wie Christus is en dat Hij voor ons zorgt. Hij wil niets liever dan de resultaten van ons werk aanwenden ten goede, ook als dingen fout zijn gegaan en we onze doelen niet gehaald hebben. Mijn inzet zal niet de wereld veranderen, dat is Gods werk. Ik mag de enkeling liefhebben en dat maakt voor hen en voor mij een wereld van verschil.

IN GESPREK

Deel eens met elkaar als team

- Hoe laat jij iets van wat je bezielt zien in je werk?
- Kun je daar een concreet voorbeeld van geven?
- Wat helpt jou daarbij?

Hoe ga je hiermee verder?

De driedeling in dit artikel is verder uitgewerkt in het boek *Christelijke Zorg* van Simon Polinder e.a.. Tim Keller bespreekt dilemma's die we als christen tegenkomen in ons dagelijks werk in zijn boek: *Goed werk. Ons dagelijks werk en Gods plan voor de wereld*.

ELKAAR BLIJVEN INSPIREREN

Deze drie portretten uit de zorg, het onderwijs én armoedebestrijding laten ons zien hoe je geloof en werk kunt integreren.

TEKST LINDA STELWA

‘Mijn sollicitatie- gesprek voelde al warm en huiselijk’

Anita Mathoera

Anita Mathoera (52) uit Barendrecht is regioadviseur en projectmanager bij Lelie zorggroep en vertelt hoe ze geloof en werk integreert. ‘Er is vrijheid om je geloof met elkaar te delen.’

Tien jaar werkt ze nu voor Lelie zorggroep en eigenlijk wil ze er nooit meer weg. Anita Mathoera coacht en ondersteunt medewerkers als regioadviseur en is projectmanager van de Thuisplusflats. ‘Mijn sollicitatiegesprek bij wat toen nog Zorggroep Rijnmond heette, voelde al heel warm en huiselijk; je mag zijn wie je bent. De christelijke identiteit zie je niet alleen bij de feestdagen terugkomen maar ook bij werkoverleggen die je geregeld met gebed begint. En soms hebben we met elkaar een overdenking. Daar kan ik kracht en energie uithalen.’

De medewerkers van Lelie zorggroep verlenen zorg vanuit hun hart, overeenkomstig hun levensovertuiging, hun persoonlijke normen en waarden en de christelijke zorgvisie van Lelie zorggroep. ‘Er is ruimte om je geloof te delen. We hebben een mooie mix aan mensen en dat kan elkaar versterken.’ Mathoera is ook enthousiast over de christelijke dagbesteding Carnissehof die Lelie zorggroep sinds afgelopen najaar tot haar beschikking heeft in Barendrecht, in samenwerking met een echtpaar bij haar uit de kerk. ‘Hij is nu twee dagen per week open en er is plek voor acht cliënten per dag.’

Naast dit werk is Mathoera ook lid van de werkgroep Vorming en Toerusting binnen Lelie zorggroep. Naar aanleiding van onderzoek onder onze medewerkers door het associate lectoraat Christelijke Professie aan de Christelijke Hogeschool Ede zijn handreikingen ontwikkeld om medewerkers toe te rusten om op verschillende thema’s in te gaan, bij voorkeur in teamverband. Waar de een behoefte heeft aan toerusting over het levenseinde, wil een ander graag in gesprek over rouw. Als Mathoera op de afgelopen jaren terugkijkt dan ziet ze dat ze is veranderd. ‘Vroeger was ik heel ad hoc. Alles moest dezelfde dag nog worden besloten en in gang worden gezet. Nu ben ik bedachtzamer; ik leg zaken in Gods handen en vraag Hm te laten zien wat de juiste keuze is.’

Mathoera is getrouwd en heeft twee volwassen zonen waarvan er één nog thuis woont. Afgelopen december overleed plotseling haar vader. In zo’n heftige periode waar voor haarzelf rouw en verdriet op de voorgrond stonden, ervoer zij de steun van collega’s. ‘Het was bijzonder om te kunnen delen hoe mijn vader het geloof beleed. Ik kan mij niet voorstellen dat ik wegga bij Lelie zorggroep. Waar kun je dit nog vinden? Daarom ben ik nu ook theologie gaan studeren, om de combinatie van werk en geloof verder te kunnen verdiepen. Ik zie wel hoe God het gaat toepassen.’

Hoe integreer je geloof en werk op een mooie manier? Hanneke van Wijgerden (42) is docent Contextuele Hulpverlening op de CHE. 'Ik vertel vaak dat ik uit de bron van het geloof put voor mijn eigen leven en ik nodig studenten uit om ook transparant te zijn.'

Wij mensen zijn samen onderweg en het leven is voor iedereen een zoektocht: wat drijft mij en wat is voor mij de bron van zingeving? Daarvan is Hanneke van Wijgerden overtuigd en dat wil ze ook doorgeven aan de studenten die ze lesgeeft in het vak Contextuele Hulpverlening. 'Contextueel denken is een manier van kijken die ervan uitgaat dat wij mensen relationeel zijn. Om als mens uit de verf te komen, moeten we onze plek innemen in relaties. We zijn afhankelijk van elkaar en verantwoordelijk voor elkaar. Mensen die in de hulpverlening terechtkomen, bijvoorbeeld vanwege een verslaving, hebben vaak een verstoorde relatie met hun gezin. Dat geeft veel leed. Als hulpverlener zoek je hoe iemand in zo'n relatie tóch van betekenis kan zijn; dat helpt voor iemands eigenwaarde.'

Van Wijgerden is getrouwd met Jan en ze heeft drie kinderen van 16, 14 en 10 jaar. Sinds zo'n dertien jaar geeft ze les op de CHE. Daarnaast is ze therapeut bij CCS Bennekom. Lesgeven vindt ze een goede manier om invloed uit te oefenen op de kwaliteit van hulpverlening. Daarnaast wil ze studenten leren om 'handen en voeten te geven aan hun geloof op hun werk'. 'Als je aan cliënten vraagt wat heilzaam is, bijvoorbeeld bij huwelijksproblemen, dan noemen ze trouw of verantwoor-

delijkheid. Je hebt genade nodig van elkaar – en ten diepste ook van God. Als je zo'n diepere laag aanboort dan is er vaak ruimte om vanuit zingeving je weg te vinden. Wat dat dan ook is.'

De Bijbel gebruikt Van Wijgerden geregeld in haar lessen. 'Ik zoek dan hoe de wijsheid van de Bijbel relevant is voor het thema dat ik behandel. Denk bijvoorbeeld over het omgaan met conflicten, opvoeden of werken met informele netwerken. Ik zoek naar verbinding en vraag aan studenten: Wat is jóúw visie op mensen waardoor je voor een bepaalde behandeling kiest?'

De CHE is voor Van Wijgerden meer dan een christelijke school: 'We zijn een geloofscommunity. Als er een collega ziek is, bidden we daarvoor bijvoorbeeld. Ik wil ook graag dat we ons christelijk tot elkaar verhouden. Hoe de structuren lopen, moet in lijn zijn met waar we inhoudelijk voor staan. Dat betekent dat je elkaar credits geeft en dat je elkaar vergeeft. Daarnaast is het geloof niet iets particuliers maar we mogen elkaar erop aanspreken. We zijn als medewerkers allemaal identiteitsdragers.' Van Wijgerden is dankbaar voor wat ze kan betekenen met haar vaardigheden. Maar ze is ook realistisch. 'Ik wil bijdragen aan een goede ontwikkeling van de studenten tot hulpverlener. Maar soms zijn je armen gewoon te kort en dan ben ik zo blij dat ik zie dat God met mensen aan het werk is. Het is niet alleen mijn verantwoordelijk. We delen die.'

'Soms zijn je armen gewoon te kort'

Hanneke van Wijngaarden

‘Het geloof ligt bovenop de tafel bij Woord en Daad’

Cees Oosterhuis

Hoe integreer je geloof en werk op een mooie manier? Cees Oosterhuis (59) uit Gorinchem is projectleider bij Woord en Daad. ‘Wat ik belangrijk vind, is eerlijkheid en oprechtheid. Doe wat je zegt en zeg wat je doet.’

Duurzame verandering, dat is wat Cees Oosterhuis teweeg wil brengen in het leven van anderen. En dat is ook de reden dat hij zestien jaar geleden solliciteerde bij de christelijke organisatie voor internationale samenwerking Woord en Daad. ‘Systeemverandering is belangrijk in de aanpak van Woord en Daad. Je kunt mensen hulp bieden door een pakket voedsel te geven of kleding, maar daar verander je de structuren in de samenleving of de weerbarstigheid van systemen niet mee. Die dingen kun je wel veranderen door bijvoorbeeld te investeren in werkgelegenheid of onderwijs.’

Oosterhuis is projectleider voor het Job Booster-programma van Woord en Daad in West-Afrika. Dit programma faciliteert werkgelegenheid voor jongeren in de Afrikaanse landen Burkina Faso, Benin, Tsjaad en Sierra Leone. ‘Woord en Daad bood jongeren al vakopleidingen waar ze bijvoorbeeld voor timmerman, lasser of kapper konden leren. Maar we zagen dat jongeren toch niet aan het werk kwamen. Toen hebben we Job Booster opgezet. We kijken eerst welke kansen en behoefte de lokale economie én bedrijven hebben en dan sluiten we daarbij aan. We

geven jongeren korte trainingen in ondernemerschap en sociale vaardigheden en dan kunnen we ze koppelen aan een baan. Ook helpen we mensen die een eigen bedrijf willen opzetten.’

‘Het geloof geeft mij hoop en vast vertrouwen. Het is een houvast. Elke dag leef ik in afhankelijkheid van God. Je kunt het niet alleen. Je weet dat God je kwaliteiten gegeven heeft en die zet je in, waar je ook bezig bent’, zegt Oosterhuis. ‘In mijn privéleven – ik ben getrouwd met Hilda en we hebben drie volwassen kinderen – én in mijn werk wil ik leven als vernieuwd persoon. Dat is een grondhouding. Mijn basis is dat ik de mensen met wie ik werk als schepselen van God zie.’

Niet alleen beleeft Oosterhuis zelf zijn geloof in zijn werk, ook in de organisatie speelt geloof een belangrijke rol. ‘Het geloof ligt bovenop de tafel bij Woord en Daad en je kunt heel makkelijk daarover met elkaar in het gesprek komen. We komen allemaal uit verschillende kerken, maar we respecteren elkaar en we leren van elkaar. We hebben elke maandag een weekopening en op vrijdag een weeksluiting. We bidden met elkaar in onze projectteams en voor de partnerorganisaties waar we mee samenwerken. Mijn hoop voor de toekomst is dat de bedrijven van jongeren in Afrika mogen bloeien zodat ze ook weer anderen kunnen aannemen en zo mogen bijdragen aan verandering in een systeem.’

'LAAT HET BIJ LIEFDE BEGINNEN'

Voor zijn literatuurlijst op de middelbare school las Jan van der Stoep *De Tornado*, een roman uit 1956 van Bé Nijenhuis. 'Vooral Ezen boeide me, de vrome boerenknecht. Voor mij staat hij symbool voor iemand die vanuit een diepe christelijke spiritualiteit, gevoed door de Reformatie, zijn werk doet.'

zen verlangt naar de nieuwe aarde, waarop alles goed zal zijn, een plek waar hij eindeloos akkers om zou mogen spitten zonder moe te worden, en het altijd naar vers omgeploegde klei ruikt. Het volmaakte leven is voor Ezen een leven waarin mensen volop actief zijn, werken hoort erbij.'

'Het verhaal van Ezen schoot mij weer te binnen toen ik nadacht over de vraag hoe geloof en traditie kunnen inspireren om goed werk af te leveren, werk waarin het goede voor de ander en het goede voor de wereld wordt gezocht. Mijn opdracht als lector

Bezieling en Professionaliteit aan de CHE was nadrukkelijk ook om te onderzoeken hoe christenen elders op de wereld, buiten het Westen, met deze vragen omgaan. Samen met andere onderzoekers bezocht ik twee landen waar Woord en Daad actief is: Bangladesh en de Filipijnen. En via Zoom hebben we contact gehad met projecten in Burkina Faso. Hoe geven partners van Woord en Daad hun geloof vorm? Wat kunnen wij als mensen uit het Westen leren van mensen in het Zuiden?'

Makelaarsfunctie

'Woord en Daad vervult met haar Job Booster projecten een makelaarsfunctie. Jonge mensen worden opgeleid voor beschikbare

banen; vakopleidingen met baangarantie, zou je kunnen zeggen. Het doel is dat mensen voldoende inkomen ontvangen om hun gezin te onderhouden, en voldoende overhouden om te sparen voor de toekomst. In het Job Booster-concept wordt niet alleen vakkennis bijgebracht, er zitten ook zogenaamde soft skills in het pakket. Daarin kan Woord en Daad iets laten zien van hun christelijke inspiratie. In Bangladesh bijvoorbeeld, worden in samenwerking met een lokale partner 800 vrouwen opgeleid om met machines decoratieartikelen te maken. Als soft skills leren de vrouwen Bijbelse principes, zoals betrouwbaarheid, toe te passen op de werkvloer en in het leven van alledag.'

Waardig werk

Van der Stoep: 'De vraag die Woord en Daad aan ons stelde was: hoe kunnen we die christelijke elementen er op een goede manier in brengen? We hebben een aantal korte notities geschreven aan de hand waarvan het gesprek hierover tussen verschillende partijen gevoerd kan worden, en deze gesprekken ook gefaciliteerd. Hoe kunnen geloof en werk met elkaar verbonden worden, en hoe vermijd je dat het niet meer is dan een christelijk sausje? Soft skills moeten echt te maken hebben met het vak. We wilden daarom aansluiten bij internationaal veel gebruikte begrippen als decent work (fatsoenlijk werk) en dignified work (waardig werk). Het was een uitdaging om op een gelovige manier te spreken over waardig werk zonder te veel religieus jargon te gebruiken. Je moet het er met iedereen over kunnen hebben, ook met trainers op de vakscholen die bijvoorbeeld moslim of hindoe zijn.'

Kun je het verschil uitleggen tussen decent en dignified work?

'Decent work gaat vooral over arbeidsomstandigheden, zoals voldoende loon waarvan je kunt leven, en een veilige werkplek. Dignified work is een term uit humanistische hoek, waarbij er veel nadruk wordt gelegd op autonomie van de werknemer, het tegenovergestelde van slavernij. Waardig werk dus. We hebben gezocht naar een invulling van dit begrip vanuit onze christelijke bronnen. Er zijn geen harde criteria te geven voor wat waardig werk is, je moet het zien als een richtlijn. Je kunt denken aan zinvol werk, waarin je voldoening ervaart, waarin je met andere mensen samenwerkt en je ook verantwoordelijk voelt voor wat gedaan moet worden.'

Komt het een na het ander? Zou je kunnen zeggen dat je pas eraan toekomt over zinvol en waardig werk na te denken als de arbeidsomstandigheden goed zijn?

'Zo wordt er vaak over zingeving nagedacht, maar daar ben ik kritisch op. Natuurlijk moeten omstandigheden goed zijn, en dat is niet iedereen gegeven. Als je moet knokken om rond te komen kan je dat enorm opslokken en uitputten, je komt dan aan mooie bespiegelingen waarschijnlijk niet meer toe. De vraag of werk zinvol is, of het waardig is, gaat echter over de essentie van je werk. Het is in

zichzelf zinvol om te werken. Pierre Bourdieu, een bekende socioloog, schrijft over straat-verkopers die werk doen wat nauwelijks iets oplevert. Toch blijven ze het doen, omdat het werk ze een bepaalde plaats in de maatschappij geeft, omdat ze daardoor in contact komen met mensen. Dat is vaak ook de motivatie van vrijwilligers.'

Je bent op reis geweest naar landen in het Zuiden, zoals ze dat in de ontwikkelingssector noemen. Hoe zijn jouw in het Westen ontwikkelde ideeën daar ontvangen?

'We zijn begonnen met luisteren. Het idee van waardig werk werd daar herkend. Ze stelden ook dat vanuit het christelijk geloof werk in zichzelf belangrijk is. Er vielen mij twee dingen in het bijzonder op. In de eerste plaats dat werk daar vooral als een zegen wordt gezien. Als je werk hebt, mag je daar blij en dankbaar voor zijn en maak je er ook het beste van, doe je het naar eer en geweten. Als je dat vergelijkt met Nederland, voor ons is werk vaak een eigen, individueel en persoonlijk project. Als je je er niet meer in kwijt kunt, dan zoek je wat anders. Ik kan me niet helemaal ontplooiën in mijn werk, het beantwoordt niet aan wie ik ben, dat soort gedachten. Wij hebben er ook wel een beetje een overdreven zoektocht naar zin van gemaakt. Waardig werk is ook dat je dingen doet voor je omgeving, in interactie met andere mensen, het is al zinvol in zichzelf. Je hoeft er niet een speciaal gevoel bij te krijgen, er hoeft niet altijd direct een betere wereld gecreëerd te worden. Wij zijn soms wel een beetje zinverslaafd geworden.'

Wat viel je nog meer op?

'Dat de omgeving van de scholen erg kan veranderen door wat er wordt geleerd. Het zijn vaak achterstandsbuurtten. Als je in zo'n omgeving opgroeit, in een cultuur van de straat, heb je niet geleerd om stipt te zijn, op tijd te komen, soms even iets te incasseren, beleefd te zijn, je te voegen. Onze partners in het Zuiden leggen niet zoveel nadruk op vrijheid en autonomie, meer op nederigheid, dienstbaarheid en discipline. Vrijheid en autonomie zijn wel erg westerse begrippen, en ook wel wat over de top. Soms is de zin van je werk erin te vinden dat je er het beste van maakt. Dat je verantwoordelijkheid krijgt en neemt voor de dingen die je doet, dat je het met trots en eer doet. Ezen stelt een eer in het spitten, en klaagt er niet over dat hij liever hoogleraar of journalist was geworden. Je bent zelf ook aan zet, dat benadrukt men daar sterker dan hier, ook als het werk niet helemaal bij je past. Overigens heb ik ook wel gezien dat op de Filipijnen mensen worden opgeleid voor het werk op booreilanden of als au-pairs voor rijke Arabische families. Vaak zijn dat niet al te beste omstandigheden. Moet je dat wel willen, vraag je je dan af. Je realiseert je dan ook dat dit voor veel mensen de enige mogelijkheid is om een bestaan op te bouwen.'

De werkhouding die je daar hebt gezien, kenden wij in Nederland een paar generaties terug ook nog, dat je dankbaar moet zijn voor het werk dat je hebt, en je ervoor moet zorgen dat je je loon waard bent.

'Dat is inderdaad zo. De generatie die opgroeide net na de oorlog, ontleende waardigheid meer aan het werk zelf. Nu lijkt zingeving op een presenteerblaadje uitge-

deeld te moeten worden. En als dat niet gebeurt, ga je ergens anders naartoe. Dat laat het decadente van onze cultuur ook zien, het individualistische, dat het vooral om mij gaat. Dat is in het Zuiden wel anders, daar gaat het veel meer om het deel uitmaken van de gemeenschap. Ik ben omdat wij zijn. In gesprekken heb ik het omgekeerde vaak ook benadrukt. De zwakke kant van zo'n cultuur is dat mensen niet gemakkelijk opkomen voor de rechten van anderen, ontstaan in geval van fraude of machtsmisbruik. De kern van het christelijk denken over werk is dat je in je werk verantwoorde-lijkheid draagt. In de eerste plaats als deel van de gemeenschap, maar ook als het nodig is om tegen de groepsmeening in ergens voor te gaan staan.'

Het onderzoek wat jullie gedaan hebben betrof ook de zorg, in de samenwerking met Lelie zorggroep. Daar is de zin van het werk direct duidelijk, toch?

'Dat is misschien zo, het betekent niet dat er geen vragen meer te stellen zijn. Mensen kiezen vaak voor de zorg omdat ze van betekenis willen zijn, voor anderen willen zorgen. Ik maak onderscheid tussen zorgen voor de ander, en geven om de ander. Cliënten moet niet het object worden van jouw zorg. Ze hebben zelf ook wat te geven. Mensen in de zorg zijn vaak gebonden aan procedures, moeten veel administratie doen en snel weer door naar de volgende patiënt. Dan kun je ook gemakkelijk afbranden. Of het gebeurt dat je de ander wel helpt, maar

'Mensen kiezen vaak voor de zorg omdat ze van betekenis willen zijn'

er niet echt bent voor hem of haar. In de zorg is het belangrijk dat je echt geeft om de ander, en daar ook begint. Dat betekent dat je ook bereid moet zijn om te ontvangen.'

Zorgmedewerkers vinden dat nu juist lastig.

'Bij een cadeautje, bedankje of attentie wordt al snel gezegd: dat had je niet hoeven doen, ik doe het daar niet voor. Toch is het wezenlijk dat de ander ook iets terug kan doen voor jou. Ik heb hierin veel geleerd van Margriet Sprong, die voor haar onderzoek veel interviews heeft gedaan met ouderen. Zij zeiden dat het zo moeilijk is om altijd maar te ontvangen en niet meer van betekenis te kunnen zijn door iets te geven. Wie geeft om de ander, is ook bereid om te ontvangen. Als je dat lastig vindt, heb je misschien een te idealistisch idee van de zorg. Je wilt van betekenis zijn door voor de ander te zorgen, maar misschien zit daar ook wel een element van zelfverwerkelijking in. De echte motivatie moet echter zijn dat je geraakt bent door de situatie, een motivatie die van buiten komt. We spreken vaak van zingeving, alsof wij zelf zin moeten geven aan ons bestaan, het is de vraag hoe christelijk dat is.'

Wat zou volgens jou dan wel christelijk zijn? Wat stel je voor?

'Dat het bij liefde begint en dat dat op zich al betekenisvol genoeg is. In het christelijke zit ook een element van doormodderen. Het geeft niet altijd direct voldoening om iets voor een ander te doen, maar je moet ook proberen vol te houden, ook als er niet direct dankbaarheid terugkomt. Het is maar de vraag of jij de wereld beter achter kunt laten dan je hem aantrof. Dat je voldoening vindt in je werk is fijn, maar dat lijkt me niet echt het criterium. Scholen werven vaak nieuwe studenten met het idee dat je er je talenten kunt ontwikkelen. Dat je er kunt worden wie je bent, zoals je bedoeld was. Je kunt er blijkbaar je eigen levensproject vormgeven. Dat komt eerder van Nietzsche dan uit de Bijbel.'

In de gelijkenis van de talenten krijgen ze de talenten in de schoot geworpen. Ze moesten er iets mee, of ze dat nu wilden of niet.

'Inderdaad. Dat hebben wij vaak vertaald naar eigenschappen die ontwikkeld moeten worden. Een talent kan echter ook een situatie zijn waarvoor je gesteld wordt en die uitnodigt om iets te doen. Er ontstaat vreugde als je iets goed kunt, daar mag je ook van genieten. Maar als het de vorm van zelfverwerkelijking krijgt, is dat me te activistisch. Je kunt er doodmoe van worden en burn-out raken. Twee generaties terug gingen veel mensen doen wat hun vader deed, ze namen het bedrijf over, gingen in dezelfde sector werken. Daar zat iets gezonds in.'

GOUD DELVEN

in de christelijke traditie

In kringloopwinkels vind je ze nog wel, van die smalle tegeltjes. Onder de klassieke gravure van een ambachtsman in actie staat een stichtelijke tekst. 'De bakker, o Schepper van het lieve brood, tot voedsel van het tyd'lyk leven, hoe heeft Uw mildheid ons genood, om ons U zelfs tot brood te geven...'

De zeventiende-eeuwse dichter Jan Luyken maakte honderd gravures met gedichten bij de beroepen van zijn tijd. Hij bracht ze samen in het boek *Spiegel van het menselyk bedryf*, dat in 1694 verscheen.

‘Het interessante is dat Luyken het aardse beroep heel soepel weet te verbinden met het hemelse,’ zegt Herman Oevermans, directeur van het Jan Luyken Instituut aan de CHE. ‘Luyken is onze beschermheilige, zou je kunnen zeggen. Dat is een beetje rooms, Luyken was een wederdoper en onze school is geworteld in een protestants-christelijke traditie. Een mooie combinatie, toch? Wat Luyken ons leert is dat elk beroep intrinsieke waarde heeft voor de samenleving. Je kunt aan ict’ers, verpleegkundigen, ontwikkelingswerkers of journalisten vragen: wat is jullie bijdrage?’

‘We leven in een samenleving in transitie, in de beroepspraktijk zijn er voortdurend veranderingen. Dat vraagt veerkracht en weerbaarheid van mensen. Ze moeten hun eigen weg weten te vinden en multidisciplinair kunnen werken. Er is dan ook veel vraag naar bezieling, dat er ruimte is om je af te vragen waarom je doet wat je doet. Met drie organisaties – Lelie zorggroep, Woord en Daad en de Christelijke Hogeschool Ede– hebben we de afgelopen jaren in een intensief traject stappen gezet om dit voor onze organisaties concreet te maken. In welke cultuur leven we, wie ben je zelf, uit welke bronnen put je, en wat betekent dat voor je dagelijkse werk? Die vragen willen we als CHE nog sterker integreren in de opleidingen die we aanbieden. Er valt ook in onze tijd nog verrassend veel goud te delven uit de christelijke traditie waar we in de praktijk mee verder kunnen.’

‘Wat Luyken ons leert is dat elk beroep intrinsieke waarde heeft’

JAN LUYKEN INSTITUUT

Het doel van het Instituut is (christelijke) organisaties te ondersteunen bij het vertellen van hun eigen verhaal. Vanuit de perspectieven van kunst, religie en wijsbegeerte worden hierbij de bronnen van de christelijke traditie benut. Onze samenleving is op tal van terreinen in transitie. Dat raakt velen maatschappelijk, politiek, sociaal, religieus, persoonlijk en professioneel. Een en ander werkt ook door in professionele praktijken en het samenwerken tussen professionals. In veel organisaties schuurt het, hebben professionals niet zelden ervaringen van chaos en vervreemding. De context van het werk vertoont een toename van complexiteit en onvoorspelbaarheid. Om in een dergelijke situatie veerkrachtig en wendbaar te blijven is de verbinding van professionals en professionele praktijken met de kern van de eigen professie en wie je daarin als organisatie en professional wil zijn essentieel. Anders gezegd, het antwoord op de why-vraag als organisatie en als professional is belangrijker dan ooit.

Herman Oevermans

'BIJ ASHTEC LEER IK LESSEN VOOR HET LEVEN'

Op een christelijke school krijg je veel ruimte om te groeien, vindt Jerome Cabacungan (22) uit Tibagan, Filipijnen. Hij is student Elektronica & Communicatietechnologie (ECT) aan de vakopleiding ASHTEC in Bulacan. 'De Bijbel geeft me rust.'

Jerome koos voor ASHTEC vanwege de kwaliteit van de school. 'De opleiding staat heel goed bekend. Maar ik had ook gehoord dat de levens van studenten veranderden omdat zij de Heere Jezus leerden kennen.' Hij is als persoon inderdaad veranderd sinds hij bij ASHTEC studeert. 'Ik heb veel geleerd over de Bijbel. Ook merk ik dat ik beter met tegenslagen kan omgaan.'

De elektronicastudent groeide op in een gezin van zes. Zijn vader werkt in Saudi-Arabië. 'Ondanks zijn baan heeft mijn moeder altijd zorgen over de rekeningen die betaald moeten worden,' vertelt Jerome. 'Ik werk hard en ben competitief ingesteld, dus soms vind ik het lastig dat de omstandigheden niet meteen veranderen. De docenten moedigen mij en mijn medestudenten aan om door

te zetten. Mijn docent meneer Alberto heeft mij wat dat betreft enorm geïnspireerd. Hij zei: "Alle begin is moeilijk, maar overwin je problemen met de hulp van God. Dan ligt de toekomst voor je open".'

'Geduld en volharding zijn eigenschappen die ik waardeer bij docenten,' vertelt Jerome. 'Zulke docenten zorgen ervoor dat ik nog betere resultaten wil behalen.' Inspiratie vindt hij ook bij de dagopeningen. 'Ik voel me positiever als ik geregeld Bijbelstudie doe. Het geeft me moed en rust in mijn hoofd.' Jerome geeft scholen dan ook het advies om deze momenten met studenten verder uit te bouwen: 'Ik denk dan bijvoorbeeld aan Bijbelstudiegroepen en gebedsdagboeken, maar ook aan ondersteuning voor studenten die willen vasten.'

TEKST MARLIES MORET-VERWOERD

'HET IS NIET PERFECT, MAAR WEL HEEL MOOI OP DE CHE'

Kunnen christelijke docenten hun leerlingen inspireren op geloofsgebied? Ja, zegt Laurens den Besten (20), derdejaars student Social Work aan de Christelijke Hogeschool Ede (CHE): 'Tijdens mijn stage mis ik de dagopeningen.'

Na zijn middelbare school koos Laurens den Besten uit Sliedrecht voor de studie Bedrijfskunde aan de Hogeschool van Rotterdam. Maar dat bleek toch niet bij hem te passen en hij besloot naar de Evangelische Hogeschool (EH) in Amersfoort te gaan. 'Op de hogeschool in Rotterdam was ik een nummer. Maar op de EH was dat anders; het was een hele fijne community waar ik ontzettend veel mooie dingen heb geleerd over wat het betekent om christen te zijn. Dat wilde ik ook in mijn vervolgopleiding en toen heb ik voor de CHE gekozen.'

'Wat me opvalt op de CHE is dat de docenten ieder op hun eigen manier christen zijn. Dat vind ik fijn. Ik heb zelf een reformatorische achtergrond en vind het prettig dat medewerkers en studenten uit verschillende kerken komen. De docenten die mij inspireren zijn

niet per se degenen die over het geloof spreken, maar diegenen die laten zien dat ze er écht voor je zijn. Er is zoveel liefde en betrokkenheid tussen studenten en medewerkers ... Dat geeft vertrouwen; we kunnen het goed hebben met elkaar. Het is niet perfect, maar wel heel mooi.'

Laurens vindt het ook fijn dat er een pastor is op school en een studentenwelzijnsteam. 'Er worden praatgroepen georganiseerd en daar behandelen we bepaalde thema's ter verdieping. Dat vind ik heel mooi. De school hoeft dat niet te doen, maar doet het toch. Ik geniet ook altijd van de bijeenkomsten met Pasen en Kerst waar we samen zingen. Dat bindt. Het gaat over het geloof en om degene om wie alles draait, Christus. Dat is wel heel waardevol.'

TEKST LINDA STELMA FOTO CORNELIE VAN DIJK

'Heel fijn dat ik op de CHE geen nummer meer ben'

EVANGELIST MATTHEUS EN DE ENGEL
REMBRANDT VAN RIJN 1661, LOUVRE

Laat jij je door de Bijbel lezen?

'School met den Bijbel'. Je kent ze wel, de robuuste stenen met deze tekst, ingemetseld in de muur van het schoolgebouw. Het is duidelijk, dit was ooit een christelijke school, en dat is het misschien nog wel. Een school waar de dag wordt begonnen met een Bijbelverhaal, en lessen gebaseerd zijn op de Bijbel.

e gevelstenen zijn geplaatst in een tijd waarin veel organisaties een uitgesproken identiteit hadden. Niet

alleen de dorpsschool, ook het ziekenhuis, de woningbouwvereniging, de armenzorg en de geitenfokvereniging waren christelijk. Het was hun grondslag, het stond zwart op wit in de statuten, meestal artikel 1. Het Woord van God werd belangrijk gevonden in die tijd, en vanzelfsprekend was het ook relevant voor het maatschappelijk leven. We kunnen nog wel eens terugverlangen naar de duidelijkheid die er toen was.

Veel organisaties hebben nog altijd een expliciet christelijke identiteit in hun statuten staan, maar worstelen ermee hoe ze dat in onze tijd vorm

kunnen geven. Vaak wordt de Bijbel nog wel gebruikt als selectiecriteria voor nieuwe medewerkers. Aanvaard je de Bijbel als gezaghebbend Woord van God, dan mag je er komen werken. Die duidelijkheid kan prettig zijn en blijft voor organisaties relevant maar het betekent niet automatisch dat het werk in de instelling ook daadwerkelijk anders is. Wat bedoelen we precies als we zeggen dat we christelijke zorg verlenen? Hoe blijkt uit een les aardrijkskunde dat de Bijbel voor de docent leidend is?

Anders gezegd, kan de Bijbel ook werkelijk weer een levend boek worden in de organisatie? Hoe kun je de inhoud verbinden met de concrete praktijk? Dat kan ook spanning geven. Scholen, zorginstellingen, en andere organisaties hebben tegenwoordig mensen van allerlei pluimage in dienst. Die diversiteit wordt vaak ervaren als een verrijking, het is mooi als christenen uit verschillende tradities prettig samenwerken. Maar het kan ook problemen opleveren, als de visies op het lezen van de Bijbel uiteenlopen, bijvoorbeeld in ethische discussies. De een neemt de Bijbeltekst veel letterlijker en concreter dan de ander. Je kunt het probleem uit de weg gaan door de Bijbel maar dicht te laten, of tegen elkaar te zeggen: ieder kijkt er op zijn manier naar, daar komen we toch niet uit. Een oplossing is dat niet, wie werk en geloof wil laten samengaan, kan niet om de Bijbel heen. Het vertelt ons immers hoe God het leven heeft bedoeld en wat de navoring van Christus van ons vraagt. We geven drie vuistregels voor het samen lezen van de Bijbel, die op elkaar voortbouwen.

VUISTREGEL 1 LEES DE BIJBEL LUISTEREND

De Bijbel is niet bedoeld als een boek waarmee wij onze standpunten kunnen onderbouwen, door anderen een paar teksten voor te leggen waar ze niet omheen kunnen. Het pleit is beslecht, je blijkt het gelijk aan je zijde te hebben. De Bijbel is er wel om ontvankelijk gelezen te worden, en je te laten verrassen door wat je leest. Wij mensen hebben het Woord van God niet in onze greep. Het is eerder andersom: door de Bijbel wil God mensen leiden. Ontvankelijk Bijbel lezen betekent dat je de Bijbel leest, maar jezelf ook door de Bijbel laat lezen. God spreekt door de tekst heen, en wij hebben te luisteren. We moeten daarbij niet koortsachtig proberen de Bijbel op onze vragen en problemen toe te passen. Eerder andersom, we lezen de Bijbel om afgestemd te raken op de stem van God. Volgens Maarten Luther bestaat luisterend Bijbel lezen uit drie stappen. De eerste is gebed, je geeft je in het lezen over aan God, je zoekt contact met God de Levende. De volgende stap is: meditatie. Dat is iets anders dan uitleg of analyse. Door te mediteren stel je je ontvankelijk op en ga je de confrontatie aan met de tekst. Ten slotte noemt Luther de aanvechting. Er is niets zweverigs aan Bijbel lezen, we stijgen niet op. Het wordt ons dan juist duidelijk hoe weerbarstig en gebroken de werkelijkheid is. Het toepassen van wat we gelezen hebben vraagt tijd, wijsheid en volharding.

Luther bracht deze manier van Bijbel lezen mee uit het klooster, de lectio divina geheten. Deze van oorsprong katholieke methode van luisterend Bijbel lezen is bedoeld om samen te doen, met gelijke inbreng van alle deelnemers. Zie voor de aanpak en werkwijze bijvoorbeeld: www.contemplatio.nl. Zo kunnen we binnen de context van ons werk steeds weer op Gods perspectief afgestemd raken, en ons ook in de professionele praktijk laten corrigeren en aansporen.

STILLEVEN MET DE BIJBEL
VINCENT VAN GOGH, NUENEN, 1885
VAN GOGH MUSEUM, AMSTERDAM (VINCENT VAN GOGH STICHTING)

IN GESPREK

Om het samen Bijbel lezen op de werkvloer te stimuleren werd er voor medewerkers van Lelie zorggroep een handreiking lectio divina ontwikkeld om teams hierbij te helpen. Maar je kunt het ook alleen doen. Er is een mooie app die je hiervoor kunt gebruiken. Deze app heet Bidden Onderweg. Daarnaast biedt Jos Douma op zijn website verschillende (kortere) varianten aan van Lectio Divina met ook audiofragmenten.

VUISTREGEL 2 LEES DE BIJBEL ALS HET GROTE VERHAAL VAN GOD

De Bijbel is geen handboek voor geloof en werk, geen natuurkundeboek of college-dictaat. De Bijbel vertelt het verhaal van God, zijn weg met de wereld en met de mensen. De vraag is niet: hoe kan ik de Bijbel op mijn leven toepassen, maar hoe kan ik met mijn leven deelnemer worden in dat grote verhaal?

Het verhaal van God begint bij de schepping, waar duidelijk wordt wat God voor ogen stond met het universum en met de mens. Hij wil samenleven met de mens, Zijn beeldrager. De mens moet Hem vertegenwoordigen, maar probeert de plaats van God in te nemen. Totale chaos en gebrokenheid is het gevolg. God reageert door Abraham uit te kiezen, en daarmee het volk dat uit hem voortkomt; om een nieuw begin te maken. Dat loopt uit op de geboorte van Jezus, Zijn kruisiging en opstanding, waarmee God de oorspronkelijke bedoeling herstelt. Voordat Jezus terugkeert naar de hemel stuurt Hij Zijn volgelingen op pad om het goede nieuws te verspreiden dat geloof in Christus de relatie met God herstelt en verkondigt hij de komst van een nieuw Koninkrijk. De Bijbel als geheel benaderen, als een groot dramastuk met verschillende bedrijven, helpt je het leven te begrijpen, het grote plaatje te zien. Het is een stuk waarin we zelf meespelen, waarin we onze eigen plaats innemen. Dat besef voorkomt dat we ons blindstaren op losse teksten, die voor zichzelf begonnen lijken te zijn. Het kadert ook ons al te vrijblijvende Bijbel lezen in en zorgt ervoor dat er richting in zit.

DE SPIEGEL VAN DE VERLOREN ZOON

De wereld van de Bijbel is een totaal andere dan de onze. Werken deed men vooral in de landbouw, de veeteelt en de ambachten, kleinschalig, met slechts eenvoudige hulpmiddelen. Wij leven in een postindustriële tijd, met veel nadruk op kennis en dienstverlening. Toch kunnen we ook uit oude Bijbelverhalen veel leren over onze eigen werksituatie. Bijvoorbeeld uit de gelijkenis van de verloren zoon, uit Lucas 15, een overbekend verhaal. Doorgaans leggen we dat in de kerk uit als een verhaal over de onvoorwaardelijke liefde, van God tot mens, en tussen mensen onderling.

Veel mensen worstelen op hun werk met prestatiedruk, werkdruk, een groot verantwoordelijkheidsgevoel. Ze vinden het moeilijk de problemen van de werkvloer los te laten, succes te vieren en te rusten. We stellen hoge eisen aan onszelf, verwachten veel van collega's en kunnen soms bikkelhoud zijn. Leggen we de gelijkenis van de verloren zoon hiernaast, dan zien we dat de drie personages heel anders omgaan met verantwoordelijkheden, loslaten en waardering.

De jongste zoon is vooral goed in loslaten, hij gaat ervandoor. Hij verbrast het kapitaal van zijn vader en komt in slechte omstandigheden terecht. De oudste zoon heeft eerder te veel verantwoordelijkheidsgevoel. Hij kan niet loslaten, en weigert de thuiskomst van 'die loser' mee te

vieren. Beide situaties leiden tot verlies, beiden komen klem te zitten. Heel anders is de opstelling van de vader. Wat zijn zonen niet kunnen, kan hij juist wel: loslaten. Hij is geen strenge manager, jaagt mensen niet op, bij hem ben je niet wat je presteert. De vader staat voor waardigheid zonder verdienste.

Deze gelijkenis geeft een prikkelende kijk op 'goed werk'. Het dwingt tot reflectie. Op welke persoon lijkt je het meest? Hoe wordt bij ons op het werk met prestatiedruk omgegaan? Hoe hoog ligt de lat en hoeveel ruimte bieden we elkaar om los te laten? Hoe zit het met waardigheid en is er ruimte voor genade, ontspanning en feest?

EEN OEFENING IN BIJBELLEZEN

Lees tijdens een opening of ander moment in je team eens samen de gelijkenis van de verloren zoon, Lucas 15:11-32 of die van de voetwassing, Johannus 13:1-18. Doe dat luisterend, volgens de drie stappen van Luther: bidden, mediteren, aanvechting. Welke dingen lichten eruit op als je jouw werk door dit verhaal laat lezen? Waarin spreekt deze gelijkenis ons tegen? En waar nodigt dit verhaal ons toe uit?

HOE GA JE HIERMEE VERDER?

De ideeën over luisterend Bijbelrezen zijn mede gebaseerd op het boek *Lezen en laten lezen, gelovig omgaan met de Bijbel* van Arnold Huijgen. Over het drama van God schreef de Londense predikant Samuel Wells *Improvisation, the drama of christian ethics*. Het is nog alleen in het Engels verkrijgbaar. Bernhard Reitsma schreef het boekje *Onvoorstelbaar* over het lezen en in deze tijd laten spreken van de gelijkenissen. Hij gaat daar ook in op de gelijkenis van de verloren zoon. Wil je met een groep collega's of vrienden doorpraten over de relatie geloof en werk, dan is de methode kroonopjewerk.nl aan te raden.

VUISTREGEL 3 LEES DE BIJBEL OM TE KUNNEN IMPROVISEREN WANNEER HET EROP AAN KOMT

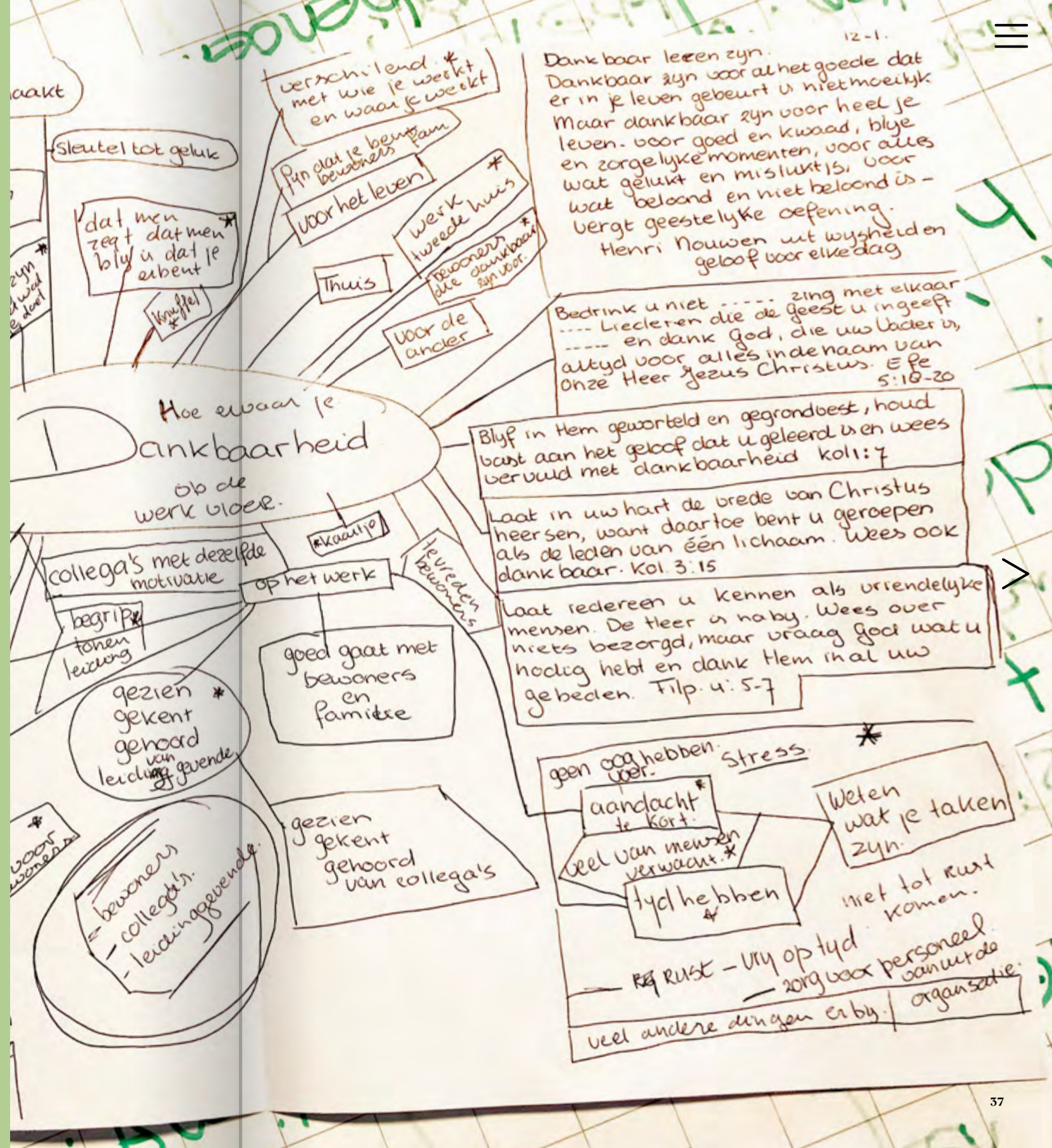
Hoe vinden we Gods leiding in het leven, hoe weten we wat we in concrete situaties moeten doen? Deze vragen worden veel gesteld in onze tijd, waarin we vaak zo veel keuzes moeten maken dat we er een woord voor gevonden hebben: keuzestress. Misschien moeten we de vraag wel omdraaien. Het gaat in de Bijbel namelijk niet om Gods plan met ons leven, het draait niet om onszelf. Het gaat om wat God met de wereld en de mensheid wil. De vraag zou moeten zijn: hoe kan ons leven binnen dat grote verhaal vruchtbaar zijn? De kunst is om een toegewijd leven te leiden, gericht op de dagelijkse dingen en de keuzes die daarin voorliggen. Zo oefenen we ons in wijsheid voor de momenten waarop het erop aankomt, op de kruispunten van het leven.

Gods grote verhaal kan gezien worden als een klassiek drama met vijf bedrijven. Van vier bedrijven zijn de scripts geschreven en de rollen verdeeld. Alleen van het tussenbedrijf waarin wij onze rol spelen, het bedrijf tussen Pinksteren en de wederkomst, is er nog geen script. Hoe kunnen wij dan onze rol spelen? Verschillende theologen hebben hierover nagedacht. We weten wat er in de voorgaande bedrijven is voorgevallen, welke keuzes zijn gemaakt en waarom. En we weten waar het op uitloopt, dat het goedkomt. Als wij onze plek in het drama innemen, en ons erin verdiept hebben wat er al is gebeurd en wat nog komt, hebben we voldoende materiaal om te kunnen improviseren in de keuzes die in ons leven voorbijkomen. Dat is iets anders dan dat we gedrag van Bijbelse personages eenvoudigweg kopiëren. Wij hebben onze eigen keuzes te maken in de situaties waarin wij staan, wat een grote verantwoordelijkheid met zich meebrengt. Dat moeten we serieus nemen, maar het hoeft niet zwaar op onze schouders te rusten. Er is ons voldoende aangereikt, uit de Bijbel en in de omstandigheden waarin we leven, om keuzes te kunnen maken. Bovendien zijn de belangrijkste keuzes al gemaakt, in de eerste bedrijven en de laatste, door God zelf. Zo kunnen we ontspannen leven en spelenderwijs - gevormd door expertise, praktische wijsheid en Bijbelrezen - ons vak uitoefenen voor het aangezicht van God.

'IK HEB VOOR SOMMIGE MENSEN ECHT IETS KUNNEN DOEN'

Een dankbaar mens ervaart meer levensgeluk en heeft een kleinere kans op psychische klachten. Dat hebben wetenschappers al eerder vastgesteld. Italiaanse universiteiten waren benieuwd wat de effecten van dankbaarheid zouden zijn op het werk. Maakt het ons gelukkiger? Bloeien we ervan op?

TEKST EN FOTO'S ARIE KOK

De uitkomsten van hun onderzoek onder medewerkers van de overheid bevestigden dat, als we dankbaarheid ervaren voor wat we gedaan hebben, dan zijn we daadwerkelijk tot meer in staat, en voelen we ons gelukkiger in het werk. Maar hoe geef je dankbaarheid concreet vorm in de praktijk?

In het dramalokaal van de CHE in Ede is aan alles gedacht, zelfs aan een digibord, een piano, geluidsschermen en een heuse tribune. 'Je weet nooit wat je nodig hebt,' zegt Simon Polinder, associate lector Christelijke Professie aan de CHE. Hij zal deze ochtend een hackathon leiden. 'Eigenlijk is dat een soort escaperoom. Je stopt er mensen in, je geeft ze een probleem, en ze mogen pas weg als er een oplossing is. We zitten bij elkaar met mensen van verschillende organisaties en maken gebruik van ieders kennis, levenservaring en creativiteit. Zo versterk je elkaar en breng je inzichten uit verschillende omgevingen bij elkaar. Het is een oefening in loslaten en dankbaar ontvangen wat de ander meebrengt.'

Christelijke traditie

Ruim drie jaar zijn ze met elkaar opgetrokken, ontwikkelingsorganisatie Woord en Daad, Lelie zorggroep en de CHE. Hoe kun je de rijkdom van de christelijke traditie zo inzetten dat het je professionaliteit versterkt en je medewerkers bezielt? Op elke tafel ligt een probleem. De deelnemers maken kennis met elkaar, geroezemoes vult de ruimte. Tot de pauze is het vrij spel, daarna worden de resultaten met de andere groepen gedeeld voor aanvulling. Aan de gesprekstafel over dankbaarheid ontstaat al spoedig een levendige uitwisseling. Geestelijk verzorger Femmy Heerlien legt

al snel een volgeschreven vel papier op tafel. Middenin staat: 'Hoe ervaar je dankbaarheid op de werkvloer?' Ze heeft alvast een vooronderzoek gedaan. Haar team komt uit een moeilijke periode, veel onrust, onderling wantrouwen en wisseling van leiding. Waar dachten ze aan bij dankbaarheid? Een greep: gezien, gekend en gehoord worden door collega's; dat het goed gaat met bewoners; waardering; sleutel tot geluk; voor de ander.

Dankbaarheid

In de hoek bovenaan staat een citaat, van Henri Nouwen, uit zijn boek *Wijsheid en geloof voor iedere dag*. Femmy had het gelezen voordat ze het gesprek met haar collega's begon. 'Dankbaar zijn voor heel je leven – voor goed en kwaad, blij en zorgelijke momenten, voor alles wat gelukt en mislukt is, voor wat beloofd en niet beloofd is – vergt geestelijke oefening. Dankbare mensen zijn we pas echt als we dank kunnen zeggen voor alles wat het leven gebracht heeft.' Jeanet kijkt er iets anders naar. 'Naar mijn idee gaat het erom dat je te midden van al dat kwaad toch dankbaar kunt zijn. Dat klinkt anders dan dankbaar zijn voor dingen die mislukken.'

Jeanet Oosterhuis werkt als onderzoeker aan de CHE en verdiept zich vakmatig in het onderwerp. Ze leidt het gesprek, pakt een nieuw vel papier en een blauwe stif. 'Jammer dat er geen oranje is,' zegt Henri. 'Dat staat bij Woord en Daad voor creativiteit, blauw voor

Hackathon inspiratiedag

DE VERSCHILLENDE GROEPJES ZIJN AAN HET WERK. TUSSENDOR WORDEN EERSTE RESULTATEN MET ELKAAR GEDEELD. VANWEGE CORONA DOET OOK IEMAND ONLINE MEE. DE OCHTEND WORDT AFGESLOTEN MET EEN GEZAMENLIJKE LUNCH.

procedures.' Hij ondersteunt projecten voor vak-
onderwijs en werkgelegenheid. De ervaring die
hij vooral in West-Afrika heeft opgedaan, deelt
hij met projecten in Latijns-Amerika en Azië.
'Ben ik wel dankbaar? Eigenlijk elke dag wel,
anders kun je niet leven. Je bent zo afhankelijk.
We hebben de afgelopen tijd veel op afstand
moeten werken, dan besef je dat extra. Het
werkt goed om dat naar elkaar uit te spreken,
dat het samen toch gelukt is.'

Femmy is het liefst op de afdeling, bij de men-
sen. 'Er woont bij ons een vrouw die ernstige
vergroeiingen heeft. Ze zit als een hoopje in
elkaar. Laatst gaf ik haar een knuffel. Wat heb
ik je toch gemist toen dat niet mocht, zei ik. Ik
jou ook, zei ze. Dan ontvang ik dankbaarheid
van een vrouw die niet weet wat ze die ochtend
op haar boterham had. Het maakt mijn dag.
Gekend, gehoord en gezien worden.' Jeanet sluit
daarbij aan: 'Dankbaarheid draait om relaties,
om verbinding met jezelf, de ander en met God.'

Aarden

Is onderzoek doen en praten over dankbaarheid
op het werk wel nodig? We weten toch allemaal
wel wat het is? Henri is het daar niet mee eens.
'Maar als het zweverig wordt, zijn ze mij kwijt.
Je moet de rust hebben om dankbaarheid te
kunnen ervaren, geaard zijn, met beide voeten
in de klei. Anders mis je de wereld, de connectie
met de schepping, met de mensen.'
Femmy: 'Het zit ook in de kleine dingen, dat er
lekker gekookt is en mensen genieten van een
maaltijd.'
Henri: 'Als we projectplannen maken, dan stel
je je afhankelijk op. We geloven er dan wel in
dat het goed gaat komen, maar we weten niet
hoe. Dan ben je dankbaar als het lukt, ondanks
de problemen die je ook ervaren hebt. Het is
iets anders dan blij zijn. Je kunt er bewust aan
werken, zodat er een sfeer, een cultuur van
dankbaarheid ontstaat.'

CONCLUSIE HACKATHON

**Tijdens de hackathon wordt in twee
andere groepjes gewerkt aan moderne
varianten van Jan Luyken tegels. Er
worden beelden met teksten gemaakt
bij twee centrale termen: zorgen
en vormen. Kunstenaar Corinne
Vorwerk-Smaal heeft vervolgens
de beelden vormgegeven.**

IN GESPREK OVER DANKBAARHEID IN JE ORGANISATIE?

**Diverse onderzoeken laten zien
dat aandacht voor dankbaarheid
op de werkvloer een positieve
invloed heeft op bijvoorbeeld de
samenwerking binnen je team.
Sta eens met elkaar stil bij de
volgende vragen:**

**Voor wat, of voor welke ervaring, in
je werk ben je dankbaar?**

**Vergeleken met een jaar geleden,
waar ben je dan nu dankbaar voor?**

**Voor wie in je werk ben je dank-
baar? Kun je omschrijven waarom
juist voor die persoon?**

**Hoe wordt in je werk waardering
voor elkaar geuit? Wat zie je van
de ander, wat doe je zelf?**

**Welke rol speelt geloof in het uiten
van dankbaarheid op je werk?**

Heelheid in gebrokenheid

Op de breukvlakken van het leven
zorgen we
en zijn we
met en voor elkaar,
uit liefde.

Bij ervaren zorgtekort
ondersteunen we
met vakkennis
en praktische wijsheid.

Onvermoeid gebloeid,
uitgebreid teruggesnoeid

Op mijn eigen plek,
steeds dieper geworteld,
word ik gevormd,
ring na ring.

Geschuurd en gesteund
tot wie ik mag zijn
voor jou en de wereld,
in Zijn licht.

Jeanet: 'Blijdschap is de reactie op externe
gebeurtenissen die voorbijgaan, dankbaarheid zit
dieper, het kan een levenshouding worden.'
Femmy: 'Toch kun je het ook gemakkelijk om
zeep helpen. Als het tijdens de koffie alleen
gaat over kommer en kwel bijvoorbeeld. Het kan
gebeuren dat je op je werk komt en er zijn twee
zieken. Wat doe je dan? Dan verdeel je het werk
en ga je aan de slag. Hoe erg is het dat de bewo-
ners een kwartiertje later aan het ontbijt zitten?'
Jeanet: 'Dankbaarheid kan helpen om aandacht
te geven aan dingen die je belangrijk vindt naast
je salaris, zoals bijdragen aan een goed doel of
het gevoel van betekenis te zijn.'

In de tweede ronde worden de vragen van ande-
re groepen besproken. Kun je ook dankbaar zijn
als je niet in God gelooft? Dankbaarheid is niet
voorbehouden aan christenen, je ziet bijvoorbeeld
ook mensen die hun dankbaarheid uiten richting
moeder aarde, of richting de medemens. Dat
geloof in God wel een eigen richting geeft aan
dankbaarheid, wordt gedeeld.

Hoe kan dankbaarheid in de praktijk vormgege-
ven worden?

Henri: 'We zijn geroepen om tekenen van het
Koninkrijk op te richten. Dat is al iets om op zich
dankbaar voor te zijn. Ontwikkelingssamenwer-
king is geen druppel op een gloeiende plaat, we
hebben voor enkele mensen in ieder geval iets
kunnen doen'.

Femmy herkent dat wel: 'Het kan heel eenvoudig
zijn, aan het einde van je dienst zeg je tegen
elkaar dat we het goed hebben gedaan.'

Jeanet: 'Dan gaat het er op zo'n moment niet
alleen om dat ik dankbaar kan terugkijken
op mijn eigen werk, maar dat ik ook waardering
uitspreek voor wat de ander voor mij betekent.
Als dankbaarheid een vanzelfsprekende
manier van doen wordt in een organisatie,
dan heeft dat ook daadwerkelijk effect op het
werkplezier dat mensen ervaren. Ze bloeien
ervan op.'

**'Ik had veel steun
aan alle medewerkers
uit de zorg'**

TEKST LINDA STELMA FOTO CORNELIE VAN DIJK

'WE PRATEN OVER DAGELIJKSE DINGEN ÉN OVER HET GELOOF'

Riet van den Eijkel (90) uit Katwijk aan Zee krijgt twee keer per week thuiszorg van Ria de Jong (63). 'Ik heb veel verdriet gehad afgelopen jaar en heb steun bij God gezocht. Maar ik heb ook ontzettend veel gehad aan mijn gesprekken met de medewerkers van de thuiszorg.'

Zo'n zes verschillende medewerkers van de thuiszorg van Curadomi, onderdeel van Lelie zorggroep, krijgt Riet van den Eijkel wekelijks over de vloer. 's Ochtends én 's avonds krijgt ze hulp bij haar persoonlijke verzorging. Twee keer per week komt Ria de Jong haar helpen. Mevrouw Van den Eijkel: 'Ria en ik kunnen met elkaar over alles spreken; over de zorg, over dagelijkse dingen én over het geestelijke. We vertellen elkaar wat we hebben aan ons geloof en Ria bemoedigt mij ook.' 'Dat is andersom ook zo', valt Ria de Jong in. 'Het komt niet van een kant, we hebben alle twee iets aan de gesprekken die we hebben.'

Het afgelopen jaar overleed de dochter van mevrouw Van den Eijkel en niet zo lang geleden verloor ze haar schoonzoon. 'Het

is niet te bevatten. Maar ik steun op God in mijn dagelijks leven; het geloof betekent alles voor me. En ik heb ook ontzettend veel gehad aan de thuiszorg. Ik draag hen ook iedere dag in mijn gebed op aan Hem.' Ria de Jong: 'Ze zoekt echt haar steun bij God. En daarom is ze ook zo'n getuigenis voor ons.' Mevrouw Van den Eijkel: 'Ook in de corona-tijd was ik blij met de hulp die langskwam. Je kreeg weinig bezoek maar er kwam toch iedere ochtend en avond iemand van de thuiszorg langs met wie je een praatje kon maken.'

We spreken de twee vrouwen een paar weken voordat Ria de Jong met pensioen gaat. Mevrouw Van den Eijkel blik al even vooruit: 'We zullen haar missen.'

'Er is niks wat
God niet kan doen.'

TEKST LINDA STELMA FOTO CORNELIE VAN DIJK

'IK WILDE HET LIEFST CHRISTELIJKE HULP'

Alice Emanuels (59) uit Veenendaal is christen en praat graag over haar geloof. Ze krijgt elke week ambulante hulp van Beppie Doornhein (28) van Agathos. 'Het betekent heel veel voor mij dat Beppie komt.'

Het is dinsdagochtend en Beppie Doornhein is bij Alice Emanuels. 'Beppie helpt me als ik naar afspraken moet en ik kan met haar praten over alles wat me dwarszit. Het gaat hartstikke goed', vertelt Emanuels. Doornhein is Intensief Ambulant Hulpverlener (IAH) bij Agathos hulpverlening (onderdeel van Lelie zorggroep) en komt sinds november 2021 een keer in de week bij Emanuels. 'We kijken samen naar de hulpvragen, stellen doelen op, gaan daarmee aan de slag, en na een tijdje evalueren we. Als er geen hulpvragen meer zijn sluiten we het traject af', vertelt Doornhein.

'Ik wilde het liefst christelijke hulp', zegt Emanuels. 'Ik praat graag over het geloof en ik wil niet dat iemand zich dan ongemakkelijk voelt. Het gaat vanzelf. Als ik iets moois hoor dan zeg ik: "Wat is God goed en wonderbaarlijk." Ik wil ook graag dingen

delen over het geloof en dan is het fijn als iemand dat begrijpt.' Doornhein: 'Ik ben onder de indruk van de manier waarop mevrouw Emanuels over het geloof praat. Laatst hadden we een afspraak bij het budgetloket. Het was een pittig gesprek. Toen zei mevrouw Emanuels ineens: "Er is niks wat God niet kan doen." Je zag de mevrouw van het budgetloket kijken ... Die momenten vind ik prachtig.'

De twee vrouwen zijn blij dat ze op elkaars pad zijn gekomen. Doornhein: 'Ik heb altijd zin om naar mevrouw Emanuels te gaan. Er zijn momenten van verdriet maar we kunnen ook lachen samen.' Dat laatste beaamt Emanuels: 'Het betekent heel veel voor mij dat Beppie komt. God heeft haar naar me toegestuurd. Zodra ik de bel hoor, de deur opendoe en zie dat Beppie er is, dan begin ik al te lachen.'

'BIJBELLEZEN IS TOCH WEL HET MINIMUM'

Een dagopening op school en een bezinningsmoment aan het begin van een vergadering. We hebben het harder nodig dan ooit. Maar hoe richt je als christelijke organisatie die 'openingen' in nu we steeds meer verschillend zijn?

TEKST SIMON POLINDER BEELD TER ILLUSTRATIE UNSPLASH / NICO MARKS

en christelijke school houdt een bijeenkomst met externen die niet allemaal gelovig zijn of een

christelijke zorginstelling organiseert een symposium waarbij de helft van de mensen 'overall' vandaan komt. Het komt geregeld voor, anno 2022. Christelijke organisaties worden meer divers, qua personeelsbestand, maar ook qua cliënten- of studentenpopulatie. Een van de gevolgen is dat we geen gezamenlijke taal meer hebben voor 'de dingen van God'. Tegelijkertijd heerst er een guur klimaat in de wereld dat gepaard kan gaan met een gesloten hemel. Juist daarom hebben we de gezamenlijke momenten van bezinning harder nodig dan ooit. Uiteindelijk zijn we mensen met een ziel die hangt naar het hogere en het eeuwige en die kun je niet te lang op rantsoen zetten.

Verlangen van de ziel

Je kunt ervoor kiezen om niets te doen met dit 'verlangen van de ziel'. Wat je dan krijgt,

lede Kommerie, (niet de man op de foto), docent bij de opleiding bedrijfskunde, staat vaak op een stoel als hij zijn dagopening houdt. En dat geeft letterlijk ruimte aan zijn boodschap.

is dat mensen vervulling gaan zoeken in alternatieve vormen van zingeving. Of ze richten zich op 'targets', op bonussen en presteren en op zelfontplooiing. Je hebt echter ook schadelijke zingeving. Als christen zeg ik: de christelijke traditie zet ons op het juiste spoor. Als we het bij God zoeken, komt de mens tot bloei. Daarom pleit ik ervoor om dit verlangen van de ziel te 'richten' op God. En zo kunnen we ook onze dagopeningen inrichten.

Koersbepalend

Bij veel christelijke scholen is er een dagopening. Ingrediënten kunnen zijn: bidden, Bijbellezen (en daarover doorpraten) en soms zingen. Je begint als medewerker de dag samen met je studenten. Er zijn docenten die bidden en hopen dat God aanwezig is en de aanwezigen op het juiste spoor zet voor die dag. Eigenlijk drukken we daarmee uit dat een dagopening een God-moment is. Het is een koersbepalend moment, inspirerend en motiverend. Het kan ook een oefening in dankbaarheid zijn of een manier om even anders naar de wereld te kijken. Je kunt je op zulke momenten afvragen: hoe kijkt God naar de wereld? Daarvoor lees je de Bijbel. Samenvattend is het een oefening in dankbaarheid, verwondering en een perspectiefwisseling. Het is maar net hoe het uitpakt.

'Zullen we de dag nog even samen beginnen?'

De dag openen met God is ook cultuuroverdracht. Onze cultuur is gestempeld door het christelijk geloof en door klassieke teksten zoals de Bijbel. Door daarmee aan de slag te gaan met studenten, draag je de betekenis hiervan over.

Doordenderen

Medewerkers in het onderwijs laten met het openen van de dag ook aan studenten zien hoe het is om als professional met al je gebreken te leven vanuit 'de bron', het geloof. Een docent vertelde me dat hij halverwege de dag weleens tegen studenten zegt: 'mensen, ik heb nog geen stille tijd gehad. Zullen we de dag nog even samen beginnen?' Met een opening laat je ook zien dat je niet wilt doordenderen in een bepaald levensritme. Als je bijvoorbeeld gaat vergaderen en je besluiten gaat nemen, dan zet je die besluiten met de woorden van God in het juiste perspectief. We leven onder een open hemel.

En wat ook belangrijk is: we staan hiermee in een traditie. Samen God zoeken in een organisatie is niet vandaag uitgevonden. Er waren generaties voor jou die de Bijbelwoorden die jij leest al gelezen hebben en die een gebed hebben uitgesproken. En als je als organisatie een Bijbellesrooster gebruikt, zie je dat aspect ook terug: je leest een bepaalde tekst en je collega's doen hetzelfde. Wanneer

wij ons gezamenlijk richten op God, zetten we onze individuele belangen even aan de kant en kijken we dezelfde richting op; dit bindt samen. Zo houd je de liturgie in de organisatie gaande.

Buitenstaander

De samenleving is veranderd en zo ook de plaats van het christelijke geloof. Er kunnen mensen onder je gehoor zitten die 'buitenstaander' zijn. Dat wil niet per se zeggen dat ze tégen het christelijk geloof zijn, maar ze zijn mogelijk niet vertrouwd met de rituelen zoals bidden, Bijbellesen en zingen. Als je op die manier kijkt naar de klas die tegenover je zit, kun je ervoor kiezen daar rekening mee te houden in je dagopening. Je wilt mensen graag een positieve ervaring geven over

GESPREKSVRAGEN

- Heb je weleens een opening meegemaakt die je heel erg raakte? Hoe kwam dat?
- Wat vind je zelf moeilijk aan het verzorgen van een opening?
- Wat voor tips heb je voor anderen in de groep?
- Lees het gedeelte in Lucas 11 over de discipelen die aan Jezus vragen om hen te leren bidden. Wat heb je zelf met het Onze Vader?

het christelijk geloof, ze niet uitsluiten of zich ongemakkelijk laten voelen. Als gevolg hiervan zie je bijvoorbeeld dat er niet meer wordt gezongen. Dat is begrijpelijk. Zingen is namelijk jezelf blootgeven; bovendien gebruik je woorden van een ander. Voor bidden geldt iets soortgelijks alhoewel je daar nog je eigen woorden kunt gebruiken. Hoe religieuzer een instrument is, hoe meer het voor de een kan betekenen en hoe meer een ander juist kan voelen: ik sta erbuiten. Anderzijds, als we religie, en het samen beleven, buiten beschouwing laten, geven we gezamenlijkheid op en kiezen we het ieder voor zich. Dat wil je ook niet. Bovendien, schurende ervaringen zijn niet verkeerd in het onderwijs. Ik pleit voor wijsheid in dagopeningen, rekening houdend met de samenstelling van de groep.

Het minimale wat je in een christelijke dagopening zou moeten doen is Bijbellesen. God spreekt in en door de Bijbel en door daaruit te lezen, stijgt je boven het al te menselijke uit. De Bijbel is rijk genoeg. Denk aan Spreuken of een verhaal als dat van David en Goliath. Houd tegelijkertijd voor ogen dat geloof geen dwang is. Je kunt mensen niet dwingen het evangelie te horen. Daar ligt een grens. Leg in een groep die niet bekend is met de rituelen ook van tevoren uit wat je gaat doen. Dat is immers de basis van goed gastheerschap. Anders kunnen mensen denken: waar ben ik nu weer ingeluisd?

TIPS

- 1 Laat zien dat je het contact met God nodig hebt.
- 2 Probeer zelf geraakt te zijn door wat je vertelt.
- 3 Put gerust uit andermans werk.
- 4 Houd voor ogen dat de Bijbel een boek is waar elk mens wat aan heeft.
- 5 Deel wat iets voor jou persoonlijk betekent zonder dat je daarmee suggereert dat het alleen voor jou betekenis kan hebben.
- 6 Houd je verre van manipulatie.
- 7 Lelie zorggroep is samen met IZB een podcastserie gestart genaamd 'Aandacht'. Dit is een Bijbelpodcast voor medewerkers in de zorg- en hulpverlening. De podcast 'Aandacht' kan worden beluisterd via Spotify en andere bekende kanalen, alsook via het intranet van de aangesloten organisaties. Zie ook: izb.nl/aandacht

Een dagopening houden of een opening voor een vergadering of congres verzorgen gaat niet meer vanzelf. Bedenk goed wie je voor je hebt. Praat met elkaar over wat je nodig hebt en blijf jezelf oefenen. Als je een goede collega wilt zijn en je werk goed wilt doen, heb je gezamenlijke momenten van bezinning – in relatie tot God – hard nodig.

DURF JIJ JE TE LATEN RAKEN?

'Laatst raakte ik in conflict met mijn leidinggevende. Hij vroeg mij voor een klus die aanzienlijk meer aandacht en tijd zou vragen dan ik beschikbaar had. Ik stelde het aan de orde, maar er was te weinig tijd in het overleg. Ik voelde me niet gehoord, en vroeg me af of er wel oog is voor hoe ik mijn werk doe. Ziet mijn leidinggevende wel met hoeveel passie en betrokkenheid ik mij inzet voor deze organisatie?

D

Daar kan echt niet zomaar een taak bij! Mijn leidinggevende heeft wel eens gezegd

dat je als christen soms een mijl extra moet meelopen, zoals Jezus dat in de Bergrede aangeeft. Ik wil dat niet zomaar doen. Voor mij is het veel meer de vraag hoe ik mijn werk goed kan doen. Hoe kan ik bijdragen aan recht en vrede in de context waarin ik werk? In de afwegingen die ik dan maak speelt mijn geloof zeker een rol. Dat is echter bij mijn leidinggevende ook zo en die komt op iets anders uit. Hoe ga ik daarmee om?

Het lijkt wel alsof geloof het werk niet makkelijker maakt, maar juist moeilijker.'

Verschillend

Zoals ook uit dit voorbeeld blijkt, spelen waarden een belangrijke rol op het werk. Voor christenen zijn dit veelal waarden van het geloof. Het is eigen aan het geloof om deze waarden op een persoonlijke en unieke manier te verbinden. We zeggen dan ook wel dat de eigen stem wordt ingebracht. Soms impliciet, dan beweegt het geloof mee in de manier waarop het werk vorm krijgt. In andere gevallen wordt de eigen stem

TEKST CAROLINE OOSTERWIJK EN ELLY VAN DEN BERG-THOMASSEN ILLUSTRATIE ALEID LANDEWEERD

expliciet ingebracht, zoals in dit voorbeeld. De medewerker geeft aan dat ze graag haar werk goed wil doen, maar dat ze het gevoel heeft dat haar daarin geen recht gedaan wordt. Overigens kan de leidinggevende dezelfde ervaring hebben, hij spreekt over een extra mijl gaan en heeft het idee dat de medewerker daar niet toe bereid is. Vanuit het geloof kunnen we elkaar als gelijkwaardige mensen zien, maar in een organisatie zijn er nu eenmaal verschillen in verantwoordelijkheid. Een leidinggevende is in de positie sturend op te treden naar medewerkers. Als leidinggevende en medewerker het christelijke in het werk anders willen invullen, ontstaat er spanning. Dan rijst de vraag wie er gelijk heeft, welke afweging het meest recht doet aan de christelijke waarden. Of, meer algemeen gesteld, wat betekent het voor de samenwerking op het werk als verschillend wordt gedacht over de toepassing van christelijke waarden en normen?

Verlegenheid

Deze vraag zal steeds vaker klinken, want de diversiteit in de Nederlandse samenleving neemt toe. Dat speelt ook op de werkvloer van christelijke organisaties. De invulling van de christelijke identiteit is minder vanzelfsprekend dan voorheen. Ook op de CHE speelt dit, het is niet meer alleen een school voor christenen die worden opgeleid voor het werk in christelijke organisaties. Andersom geldt hetzelfde, voor studenten en organisaties uit de christelijke achterban is de CHE niet altijd meer de vanzelfsprekende partner. De toegenomen diversiteit onder studenten en docenten leidt ertoe dat het gesprek over identiteit soms gemist wordt. En als er wel gesproken wordt, kan men zich onveilig voelen vanwege verschillen in identiteit of achtergrond. Er wordt verlegenheid ervaren in het onderlinge gesprek, in het verbinden aan een ander.

Ondertitel

Wij zien organisaties als gemeenschappen van mensen met gezamenlijke doelen en belangen. Steeds meer wordt verandering in organisaties een continu proces. In die bewegende organisaties is voortdurend gesprek nodig om die gezamenlijkheid

Het belangrijkste is dat je jezelf goed kent

te bevestigen. Persoonlijke identiteit van medewerkers brengt eigen kleur in. In het veelkleurig geheel moet identiteit benoemd worden, ondertiteld en toegelicht, om elkaar niet kwijt te raken en goed samen te kunnen werken.

De hamvraag

Als professional moet je zien te functioneren in zo'n divers geheel. Op afstand blijven staan en constateren dat er nu eenmaal verschillend gedacht wordt onderling, is niet voldoende. Durf je je te laten raken door wat er anders is dan jijzelf? Dat is de hamvraag. Daarvoor is het nodig dat je jezelf kent, dat je weet wie je bent, waar je vandaan komt en waar je voor staat. Je kunt je pas werkelijk verbinden met de ander als je stevig op de grond staat en geworteld bent. En zonder verbinding kom je er niet. De inhoud van je vak blijft, net als de beweging in de cultuur en de organisatie. Christelijke organisaties ontkomen daar ook niet aan. Leidinggeven zullen medewerkers ruimte moeten geven waarin ze geloof en werk met elkaar kunnen verbinden. Dan is het niet alleen de vraag wat geloof kan betekenen voor mijn werk. Er zal moeten worden gesproken over de afwegingen die eenieder vanuit zijn of haar overtuiging maakt, wat de verschillen zijn en hoe je daarmee om wilt gaan.

Vertraagde tijd

Organisaties kunnen die ruimte maken door vertraagde tijd te bieden, tijd waarin professionals elkaar informeel ontmoeten om ervaringen te delen. Plan de agenda niet helemaal vol, maar laat bijvoorbeeld tien procent leeg hiervoor. Het zal veel opleveren, vooral als je samen aan ingewikkelde klussen moet werken.

HOE VERDER?

Deze vragen helpen jou en je team misschien op weg:

Wat bespreken jullie samen in het team of op je afdeling, waar zoek je elkaar voor op?

Welke theoretische bronnen en/of waarden liggen ten grondslag aan jullie werk en wat maakt het belangrijk voor de uitvoering ervan?

Welke afwegingen maak je hierin en van waaruit?

Op welke manier spelen jullie waarden of geloof een rol in die afwegingen?

Hoe dragen deze gekozen bronnen of waarden bij aan goed werk? En wat is dan goed of goed genoeg?

'JUIST VOOR DEZE MENSEN HANGT ER EEN KOEPEL VAN GODS LIEFDE BOVEN HET GEBOUW'

Peggy werkt als verpleegkundige in Slingedael. In de Rotterdamse instelling worden patiënten met het syndroom van Korsakov verzorgd. Het huis is ontstaan uit een christelijke zorginstelling die meer dan een halve eeuw geleden door een kerk in de buurt is opgestart. Tegenwoordig maakt Slingedael onderdeel uit van Lelie zorggroep.

TEKST ARIE KOK FOTO'S SLINGEDAEL

n de loop der jaren heeft Slingedael zich ontwikkeld tot een gespecialiseerd centrum. Patiënten

of hun verwanten kiezen voor het huis omdat ze daar veel weten over hun ziekte, niet vanwege de christelijke identiteit. Dat maakt het voor medewerkers soms lastig om de goede beslissing te nemen bij zingevingsvragen. Reden voor het management van Slingedael om Simon Polinder, associate lector aan de CHE, te vragen met 'storytelling' aan de slag te gaan. Door elkaar verhalen te vertellen, krijg je meer zicht op hoe identiteit en zingeving met het werk verbonden kunnen worden.

Onderzoek

Peggy wordt uitgenodigd voor een gespreksgroep onder leiding van een onderzoeker. Elke deelnemer is per brief gevraagd van tevoren een verhaal voor te bereiden dat ze aan de anderen kunnen vertellen. Peggy herinnert zich nog goed het overlijden van een bewoonster van Surinaamse afkomst. De vrouw was nog maar kort op de afdeling, en bij binnenkomst hadden ze afgesproken dat er palliatief beleid zou worden uitgevoerd. Die afspraak kan betekenen dat er bijvoorbeeld medicatie wordt afgebouwd of er geen voeding of vocht meer wordt toegediend. Zo wordt de bewoner niet onnodig lang in leven gehouden en kan in alle rust het einde intreden. 'Ze ging snel achteruit,' vertelt Peggy, 'en we gingen in gesprek met de familie. Zij zeiden: "We moeten nog wel afscheid nemen, dat is een heel ritueel bij ons. Er moet familie uit Suriname komen, en we willen graag dat ze er allemaal bij zijn."'

De kracht van verhalen is dat ze niet oordelen

Wat moet je dan? Voer je het beleid uit wat je met de bewoner hebt afgesproken, of bepaalt de familie wat er gebeurt? De vrouw zelf konden we het niet meer vragen. Na veel gesprekken, in het team en met de arts erbij, hebben we besloten te wachten met palliatieve maatregelen. Een paar dagen later stroomde de kamer vol, wel vijftig mensen stonden er rond het bed, en werden alle rituelen voor het afscheid uitgevoerd. Of dit in het belang van de bewoner is geweest, vraag je je wel af. We hadden afspraken met haar gemaakt, die we nu anders hebben uitgevoerd. Maar respect voor de cultuur en de nabestaanden is ook erg belangrijk.'

Gespreksgroep

Zoals gezegd kiezen bewoners niet voor Slingedael vanwege de identiteit, maar vanwege de specialisatie in hun ziekte. Eigenlijk hebben ze weinig keuze. Voor de medewerkers ligt dat anders. Ze herkennen zich niet allemaal in de christelijke identiteit, maar worden wel geacht deze te respecteren. Omdat goed personeel schaars is, neemt het aandeel medewerkers dat affiniteit met kerk en geloof heeft gaandeweg af. Dat kan soms tot onderlinge misverstanden leiden. Voor Jan leverde het een lastig dilemma op. Hij vertelt zijn verhaal in de gespreksgroep.

Op een dag gaan een paar bewoners van de woongroep waar Jan verantwoordelijk voor is

met een vrijwilliger de stad in om wat accessoires voor hun woonkamer te kopen. 'Bij terugkomst zetten ze de aangeschafte spullen zelf op hun plek, de schilderijen hangen ze meteen maar aan de muur. Alle bewoners zijn blij met de nieuwe spullen. Een paar dagen later krijg ik een berichtje van een collega van een andere groep. Of ik dat schilderij met dat boeddhabeeld weg kan halen, het past volgens haar niet bij de christelijke identiteit van Slingedael.' Jan neemt de kwestie op met zijn leidinggevende, samen besluiten ze het doek te laten hangen. De bewoners mochten tenslotte zelf kiezen wat ze wilden ophangen. Als er meer verontruste berichten bij Jan binnenkomen is het tijd voor een moreel beraad. 'We kwamen samen tot de conclusie dat het schilderij toch weg moest, maar ik besloot daar nog even mee te wachten en het ook niet aan de bewoners te vertellen. Het volgende seizoen moeten we de kamer toch weer opnieuw opknappen en kan er voor andere schilderijen gekozen worden.' En zo gebeurde het, de bewoner die het doek met de Boeddha had uitgekozen, heeft het op haar eigen kamer gehangen.

Identiteit

Omdat veel patiënten uiteindelijk aan hun ziekte overlijden, wordt er in Slingedael eens per jaar een herdenkingsdienst gehouden. Gerlinde was twee maanden in dienst toen ze voor het eerst in zo'n dienst participeerde. Ze vertelt erover aan de groep. 'In mijn sollicitatiegesprek was ik stevig op de identiteit bevraagd. Toen ik er eenmaal werkte, kreeg ik er niet zo'n hoogte van. De groep vroeg ook wel de meeste aandacht, hun problematiek raakte mij nogal. Ik mocht de dienst openen. Er zaten wat bewoners en familieleden. Veel overledenen hadden jarenlang in het huis gewoond. Toen drong in alle hevigheid tot me door dat de bewoners zo veel meer waren dan de mensen die ooit om verschillende redenen hun toevlucht hadden gezocht in de drank. Mensen, mannen en vrouwen, die hebben liefgehad, gelachen, gehuild, geproost op het leven. Stuk voor stuk waren ze net als ik, eigenzinnige mensen die ervan hielden om dingen op hun eigen manier te doen, eigen keuzes te maken en regie te houden. Ze hadden de harde kant van het leven van dichtbij ervaren. Het had

sporen nagelaten, ook van de mensen om hen heen. Of het verdrinken van hun problemen een bewuste keuze was of niet, hun leven was niet gemakkelijk geweest. We hadden ontroerende momenten met hen meegemaakt. Hoe beschadigd ook, ze bleven wie ze waren, met eigen grappen, grollen, directheid, kledingstijl. Juist daarin zouden we ze missen. We staken kaarsen aan en graveerden hun namen op houten schijven. Op dat moment voelde ik Gods liefde, die juist voor deze mensen als een paraplu boven het gebouw hing. Toen besepte ik dat de identiteit van onze instelling ons zou moeten samenbrengen, inclusief, zonder mensen buiten te sluiten. God staat aan het begin, maar ook aan het einde van elk leven, hoe we dat ook geleefd hebben.'

Koffie

Als alle deelnemers hun verhaal verteld hebben, is er koffie. Het volgende uur praten ze door over wat ze van elkaar gehoord hebben, hoe lastig het kan zijn om goede keuzes te maken, hoe geloof verschil kan maken en dat een christelijke identiteit soms ook in de weg kan staan. Dat het vertellen van verhalen aan elkaar fijn is om te doen, en dat het helpt om elkaar beter te begrijpen, daarover zijn ze het roerend eens.

Na afloop van de gespreksrondes schrijven de onderzoekers een advies voor de leiding van Slingedael. Naar aanleiding daarvan wordt onder andere besloten moreel beraad structureel in te zetten. Er is een extra geestelijk verzorger aangesteld om dit te begeleiden. Storytelling bij Slingedael heeft laten zien dat de kracht van verhalen is dat ze niet oordelen, ze bieden een veilige bedding om dieper af te steken naar wat mensen drijft, waar ze wakker van liggen en waar ze naar verlangen.

DE PERSONAGES EN VOORVALLEN IN DIT ARTIKEL ZIJN GEBASEERD OP DE VERHALEN DIE MEDEWERKERS VERTELD HEBBEN IN DE FOCUSGROEPEN. DE GEBRUIKTE NAMEN ZIJN GEFINGEERD, DE GEBEURTENISSEN ENIGSZINS BEWERKT.

VERLANGEN NAAR RUST EN STILTE

In ons jachtige bestaan kunnen we enorm verlangen naar rust en stilte. Maar als we het al vinden, blijkt het nog niet zo eenvoudig er invulling aan te geven. Robert van Putten en Mirjam van der Vegt schreven allebei over rust. We leggen ze vier denkbeeldige situaties voor.

Heb ik eindelijk een momentje voor mezelf gevonden, spookt het in mijn hoofd van alle gedoe op het werk. Kan ik nog niet rustig tot mezelf komen.

Mirjam 'Dit is een van de meest gehoorde klachten in trainingen. Bedenk dat dit de eerste stap is van de reis van rust. Het kost tijd om jezelf leeg te maken. Door de ratrace waar we met zijn allen in zitten, willen we er liever toe doen, dan dat we er gewoon zijn. Als je rustig bent gaan zitten, kun je je dan overgeven aan de rust? Sommige mensen hebben overigens een te lege agenda, dan hebben ze te veel tijd om te piekeren.'

Robert 'Onrust is iets anders dan rusteloosheid. Op een dag zonder agenda is de onrust aan de buitenkant misschien weg. Juist dan merk je dat je vanbinnen rusteloos bent. Andersom kan het zijn dat je met een volle agenda toch rustig vanbinnen bent, bijvoorbeeld als je in de flow zit. Maar meestal kom je pas tot innerlijke rust als je er tijd voor neemt. Als je altijd maar een vol hoofd ervaart, kan het een signaal zijn dat je een te vol bestaan hebt. Heb ik wel voldoende momenten in de week waarop ik dingen daadwerkelijk los kan laten, waarop ik uiterlijk rust kan nemen? Als je bijvoorbeeld altijd op zaterdag je werk neerlegt, en er op maandag weer mee verdergaat, kun je je erin oefenen die ruis los te laten.'

TEKST ARIE KOK FOTO'S UNSPLASH BEWIND FOTOGRAFIE & CHE

'Ik ben
een
zondags-
kind'

'Onrust is
iets anders
dan ruste-
loosheid'

'Durf te dromen op de plek waar je nu staat'

Zondagsrust is een verouderd concept. Als ik die dag niet alvast wat doe, sta ik op maandag in het team hopeloos op achterstand.

Robert De invulling van de zondagsrust zoals we die kennen vanuit de gereformeerde traditie kent veel regels. Veel mensen gebruiken de dag inmiddels om op maandag weer fris aan de start te verschijnen. Beide vind ik wat armoedig. Regels motiveren niemand, en de pragmatische benadering zit me te veel in de sfeer van prestatie. Van de rabbijn Heschel heb ik geleerd de rustdag te zien als een dag van vreugde, vrede en heelheid. Zo maakt de rustdag ons leven completer. Voor mij is het niet alleen een kerkdag, we gaan ook bijna altijd de natuur in en bereiden een mooie maaltijd. Ik ben het gaan zien als een dag van vrolijkheid en lichtheid, het is fijn om mezelf zo te begrenzen.'

Mirjam 'Ik ben een zondagskind. Ik werk dan niet, behalve als ik een retraite heb. Met het gezin om de tafel, zelf broodbakken, de tafel mooi dekken, echt een feestdag. Ik zou niet weten hoe het zonder zondag moest. Voor mensen die weekenddiensten moeten draaien kan het lastig zijn. Ik zou adviseren toch een moment in de week vrij te maken voor een gezamenlijke maaltijd. Het is echt een dag om samen te beleven.'

In de eerste jaren van je loopbaan moet je laten zien wat je kunt en je kansen pakken. Als ik mijn droombaan bereikt heb, heb ik nog alle tijd om te genieten.

Mirjam 'Je droom is nu. God wil je hier en nu tegemoetkomen, op je kleine postzegel, midden in de bagger. We vinden het dagelijks leven vaak niet zo hoog verheven. Dat heeft er ook mee te maken dat je niet alles onder controle hebt. Je droombaan is vaak een toestand waarin alles goed is, dat is echt een utopie. Ik ben van bomen gaan houden. Een boom wortelt op de plek waar hij staat, reikt met zijn takken naar de hemel en komt elk jaar weer tot bloei. Durf te dromen op de plek waar je nu staat. Alle seizoenen horen daarbij, de ene periode draag je meer vrucht dan de andere. Ik heb zelf ook altijd nieuwe plannen, dus ik weet hoe moeilijk dit is. Het vraagt vertrouwen, dat er steeds wel weer een weg komt.'

ZOEK JIJ NAAR MEER RUST IN JE WERK? IN JE TEAM?

Vind een mooie plek en sta samen stil bij de volgende vragen:

- Op welke plek (in huis, buiten, elders) kom jij tot rust?
- Hoeveel ademruimte heb jij in een week, een maand, een jaar?
- Ben je altijd op zoek naar een nieuwe uitdaging of durf je op je plek te blijven?
- Voel je je opgejaagd of juist aange trokken door je werk? Wat trekt je aan, hoe kun je dat deel vergroten? Wat voor hulp heb je daarbij nodig?

Robert 'Ik luister met plezier naar wat Mirjam zegt. Het is typisch denken van mijn generatie, altijd voortgedreven worden. Om de zo veel jaar moet je eigenlijk wel een nieuwe baan. Benedictijnen hebben het over stabiliteits. Durf je op je plek te blijven? Ik vind dat moeilijk, ook door tijdelijke contracten, die maken je permanent onzeker en kunnen je opjagen. Ik verlang er wel naar om langer op mijn plek te kunnen zijn en lange jaren, in alle rust aan iets te bouwen. Een plek om te blijven.'

Op nieuwjaarsdag neem ik me altijd voor om elke dag tijd te nemen voor Bijbellez en gebed. Na een week weet ik al dat het weer niet gaat lukken.

Robert In onze hang naar maakbaarheid willen we ook dit graag snel geregeld hebben, maar goede gewoontes kosten tijd. Het is een permanente zoektocht naar de manier die past bij jou. Je komt daar met vallen en opstaan achter. Discipline ontwikkelen is hard werken. Het was voor mij een ontdekking dat de oude Grieken rust juist verbonden aan het gaan van een lange weg. De kunst is om niet te veel tegelijk te willen.'

Mirjam 'Elke dag opnieuw te beginnen, dat is het devies, zei Theresa van Ávila. Je hebt 10.000 uur oefening nodig om ergens een expert in te worden. Je begint elke dag opnieuw, elke dag zet je een stapje.'

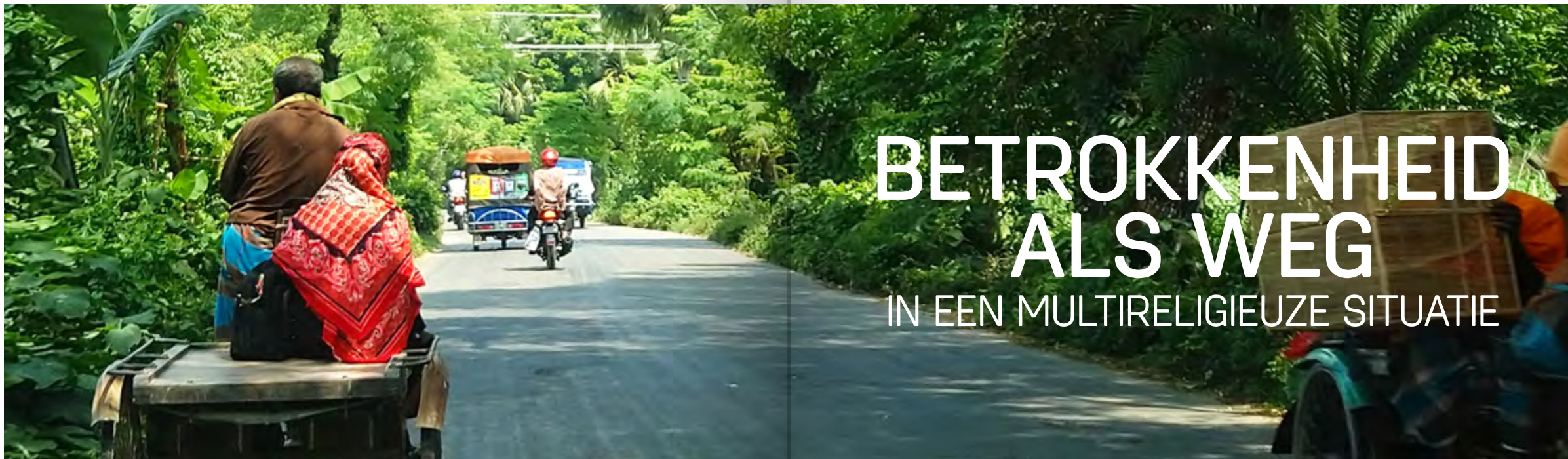
Robert 'De expert, de ambachtsman dus, weet ook van zichzelf dat zijn handelen imperfect is. Hij kan daarmee omgaan. Fouten ziet hij als een kans om te leren en verder te komen.'

Mirjam 'Zelf ben ik een onrustig persoon. Ik heb moeten leren dat je mag rusten in genade. Als je dat elke dag tegen jezelf zegt, maak je als het ware een nieuw paadje in je hersenen. Als het gaat om gewoontevorming, werkt het goed om een paar gewoontes aan elkaar te koppelen.'

Robert 'Dat herken ik. We hebben onlangs een hond genomen, ik móet nu elke dag een paar keer wandelen, alleen of met mijn vrouw. We bleken allebei lopen in weer en wind fijn te vinden. Doe dingen samen als het alleen niet lukt.'

Mirjam van der Vegt (1977) is rust- en stiltecoach, ze schreef o.a. de bestseller *De kracht van rust*. Als onderzoeker en docent aan de CHE redigeerde Robert van Putten (1987) de bundel *De jacht naar rust. Het tegoe van het christendom*.

BETROKKENHEID ALS WEG IN EEN MULTIRELIGIEUZE SITUATIE

< Wat doen we als we samenwerken met mensen die anders geloven, die bijvoorbeeld atheïst, humanist of moslim zijn? Of, anders gezegd: hoe kun je je christelijke identiteit als organisatie vormgeven als je ook niet-gelovigen of hindoes in dienst hebt? Voor ontwikkelingsorganisatie Woord en Daad speelt dit dilemma elke dag in projecten in het Zuiden. Als onderzoekers reisden we naar Bangladesh om te kijken wat we daarvan zouden kunnen leren.

e bezochten een christelijke vakschool waar leerlingen worden opgeleid tot bijvoorbeeld elektriciens, installateur van airco's of voor de textielindustrie. Je moet je voorstellen dat in het land 0,4 procent van de mensen christen is, tien procent is Hindoe en de rest moslim. Het is moeilijk om christenen te vinden voor leidinggevende posities. Bovendien legt de overheid veel kaders op aan scholen als het gaat om identiteit. Het was fascinerend om te zien hoe deze school manieren vinden om binnen die beperkingen toch volop een christelijke organisatie te zijn.

In Nederland is het mogelijk dat je je in het christelijke wereldje onderdompelt. De christelijke medewerkers van de vakschool in Bangladesh hebben die luxe niet. Als ze vanuit de kerk campagnes doen op straat, of op een andere manier hun geloof uiten, dan worden ze soms bedreigd. Toch blijven ze die dingen doen. Kerken

ontstaan vanuit hun zorg voor de armen. Ze zien moslims als vrienden, ze hebben bij elkaar in de klas gezeten, of zijn collega's. We zijn allemaal mensen. De directeur moedigt zijn medewerkers aan om elkaar te dienen, en hij geeft het voorbeeld door zijn betrokkenheid op de werkvloer. Hij laat zijn medewerkers voor gaan, luistert naar hen en geeft ongeschoolden het woord. Dit is in Bangladesh verre van gebruikelijk. De directeur stimuleert in zijn organisatie een cultuur van onderlinge betrokkenheid. Medewerkers van verschillende religies bezoeken elkaar, vieren en rouwen samen. Dit doen ze zonder elkaars geloof over te nemen. Zij blijven bij hun eigen geloof terwijl ze elkaar respecteren en nauw samenleven.

Op zondag, een werkdag in Bangladesh, is er een christelijke 'kapeldienst' voor de medewerkers. Er komen ook moslims naar de dienst die gebedspunten indienen, en meeklappen met de liederen. Bidden op school mag van de

overheid alleen als alle religies daarin een plek krijgen. Dat betekent dat ze tijdens de dagopening altijd drie gebeden na elkaar doen. Ook het godsdienstonderwijs wordt in drie verschillende groepen gegeven. Er is ook een islamitische gebedsruimte. Dat alles biedt de christelijke school aan omdat het verplicht is. Ze hebben ermee te dealen. Het zijn uitingen die aan de buitenkant lijken te botsen, maar als je in gesprek gaat, blijken er waarden onder te liggen die ze gezamenlijk delen. Ze houden zich aan de regels van de overheid en laten tegelijkertijd dwars door alles heen hun christelijke identiteit duidelijk zien en dragen zo hun geloof uit. Toen we hier met de directeur over spraken, zei hij: 'Je hebt geproefd van het christelijke.' Dat hebben we zeker!

Wat hebben we nu precies geleerd van onze reis naar Bangladesh? Het was vooral inspirerend om te zien dat een multireligieuze omgeving geen bedreiging hoeft te zijn voor de christelijke identiteit, van jezelf of van de

CONNECTIE

Vanuit Nederland had ik zo mijn ideeën over de christelijke school in Bangladesh. Maar na mijn bezoek kon ik anderen vertellen wat ik geproefd had. Echte ontmoeting had plaatsgevonden. Ditzelfde zag ik in de film *The visitor*. Walter Vale, een eenzame weduwnaar en professor economie, reist naar New York voor een conferentie. Als hij in zijn appartement aankomt treft hij twee illegale immigranten aan. Deze onverwachte ontmoeting kleurt zijn leven. 'Connection is everything,' prijkt boven de film. Dat is precies wat ik ervoer in Bangladesh. Durf jij en kun jij betrokken zijn? Denk eens na over deze vraag aan de hand van erkenning, ontmoeting en overgave. Wanneer probeer jij je in te leven in de overtuigingen van een ander in jouw team?

organisatie waar je werkt. In Bangladesh zag ik hoe christenen naast de ander blijven staan ondanks verschillen. Deze liefde liet mij zien dat het geloof van deze christenen juist heel sterk is.

De context voor christenen in Nederland is anders. Er is minder druk om samen te werken met andersgelovigen. Als we mensen tegenkomen die anders in het leven staan, die overtuigingen hebben die de onze naar ons idee zouden kunnen bedreigen, dan proberen we ze misschien wel te vermijden, met een boogje eromheen lopen, of je terug te trekken

in je eigen christelijke bubbel. Een andere beproefde strategie is dat we onze mening als privé zien: zo denk ik erover hoor, geen probleem toch? Of je past je mening een beetje aan, zodat de scherpe kantjes eraf zijn en het voor de ander acceptabel wordt. Weer anderen zullen de discussie aangaan, met argumenten voor of tegen, proberen de ander te overtuigen van jouw gelijk.

De theoloog Miroslav Volf geeft echter aan dat er een andere weg is, de weg van de betrokkenheid (engagement): omarm de cultuur die je ontmoet, en doe dat met je hele zijn, maar blijf bij wie je bent en wat je gelooft. Voor betrokkenheid zijn drie dingen belangrijk: erkenning, ontmoeting en overgave.

Erkenning

Zie jezelf en de ander in het licht van de schepping, erken dat de ander ook een schepsel van God is. We zijn allemaal waardig in Gods ogen, naar Gods evenbeeld geschapen. Vanuit dat vertrekpunt ga je respectvol met elkaar om. Je kunt in dingen overeenstemmen, dezelfde waarden hebben. Zo kwamen we er als team van de CHE niet helemaal uit toen we in coronatijd een fysieke bijeenkomst zouden hebben. De een wilde het juist, en de ander niet. Toen we online in gesprek gingen over wat te doen, bleken we allemaal medemenselijkheid als uitgangspunt te nemen voor onze diverse standpunten. Die waarde deelden we, daarin vonden we elkaar. In andere dingen kun je verschillen. Poets dat ook niet weg, maar laat het gewoon staan. Er zijn tegenstellingen, die hoeven we niet te ontkennen. Kijk eerst naar wat je met elkaar deelt, of je een gemeenschappelijke basis kunt vinden. En bepaal dan wat jouw grenzen zijn, als mens of als team. Niet om je te isoleren of tegen de ander af te zetten, maar om je eigen identiteit te bewaren.

LUISTEREN IS EEN KUNST

"Dialogo is iets anders dan een discussie of een debat. Een dialoog vraagt het inbrengen van jezelf in het gesprek, het luisteren naar de ander (niet met de intentie om te reageren, maar om de ander echt te begrijpen) en je laten raken door de ontmoeting. Met wie ga jij deze week de dialoog aan?"

Ontmoeting

Als je zover bent kan er een ontmoeting plaatsvinden, een dialoog. Dat betekent dat je jezelf inbrengt. Henri Nouwen zei ooit: een gastheer ruimt niet eerst zijn huis leeg, maar brengt alles wat daar staat in, het is iets van hemzelf. Gastvrijheid betekent ook: iets van jezelf laten zien. We zijn geen blanco blad, en dat hoeft je in de dialoog ook niet te zijn. Wees trouw aan jezelf, je eigen identiteit als christen. En zoek een weg om begrijpelijk voor de ander over te brengen hoe je over dingen denkt. Ontvankelijkheid voor de ander is in de dialoog wezenlijk. Luisteren is echt een kunst. Zo ver gaan in luisteren, dat je bijna de mening van de ander overneemt, omdat je echt wilt begrijpen wat de ander zegt en waarom.

Dialoog gaat echt een stap verder dan een discussie. Het is geen gevecht om welke argumenten het meest steekhouden. Het gaat om empathisch luisteren, kijken hoe je samen verder kunt komen. Daarvoor leef je in de ander in en zet je je eigen ego even op een laag pitje. Je kunt dan zo dicht bij je hart, bij je overtuigingen komen, dat het echt span-

nend wordt. Dat goed doen is een hele kunst. Er gebeurt dan ook iets, er vindt confrontatie plaats. Dat scherpt je als het goed is, in je geloof en je overtuigingen. Je geloof kan zich verdiepen door wat de ander vindt. Je kunt ook wat kwijtraken, die angst kan meespelen, maar wat is geloof waard als je bang bent om het in een ontmoeting met iemand zomaar te verliezen?

Overgave

Christen-zijn zit in je bedoelingen en niet alleen in het resultaat. Jij hebt immers niet altijd invloed op wat de ander doet met wat jij brengt. De kunst van de overgave is dat je aan God overlaat wat het effect van je woorden en handelen is. Dat voorkomt dat je gaat manipuleren, dat je de ander wilt controleren. Dit is vooral van belang als er een onderlinge afhankelijkheid is. Bijvoorbeeld als je als leerling in gesprek bent met een docent, of een gemeentelid met een pastor. Als je controle wilt hebben over de ander, dan is daar niet veel christelijks meer aan. Christus was zonder machtsvertoon.

INZICHTEN EN DILEMMA'S DELEN

De bestuurders van Lelie zorggroep, de Christelijke Hogeschool Ede en Woord en Daad waren afgelopen jaren intensief betrokken bij het onderzoek. In deze bijdragen blikken zij terug.

WAAR MOET HET MET ONS HEEN?

Op Goede Vrijdag waren wij als gezin bij een uitvoering van de Matthäus Passion in de Grote Kerk in Naarden. Bij het naar buiten lopen lezen we dit gedicht van Willem Jan Otten op een gevelmuur: 'Het wemelt hier van de neuriënde mensen. (...) Zij weven neuriënd Erbarme Dich. Zo u nu neuriert weeft u mee (...). Hoor hoe het leven verder weeft, nooit komt het af.'

De Matthäus Passion is opgebouwd uit een kort eerste deel en een lang tweede deel. Hierdoor ontstaat een kruisvorm.

De recitatieven, die de verhaallijn vertellen, worden opgevolgd door reflecties in aria's. Het zestigste deel van dit meesterwerk van Bach is een aria waarin drie keer met nadruk gevraagd wordt: 'Wo(hin)?'. Waar moet het met ons heen? En drie keer komt het korte antwoord: 'In Jesu Armen'.

Het logo van stichting Lelie zorggroep kent ook deze kruisvorm, het hart van ons logo. Daaromheen zijn bloemblaadjes in verschillende kleuren en vormen geplaatst. Zo veelkleurig en veelvormig beleven mensen hun identiteit. Wereldwijd geven christenen het evangelie van het kruis met veelkleurige rituelen en symbolen gestalte, vanuit hun daarmee samenhangende tradities. De kerk van alle eeuwen en plaatsen belijdt de gekruisigde en opgestane Levensvorst. Hij staat letterlijk in het midden.

Een nuchtere en eenvoudige benadering van werk en christelijke zorg is mij uit het hart gegrepen. Dat is werk dat bescheiden en beslist uitgevoerd mag worden. In de acht jaren van samenwerking met het associate lectoraat Christelijke Professie zijn we bij Lelie zorggroep uitgedaagd om onze identiteit explicieter te verwoorden en daarover het gesprek in de organisatie en de samenleving te voeren. In deze periode hebben we veel geleerd van onze partners Christelijke Hogeschool Ede (CHE) en Woord en

Daad. Op de CHE wemelt het van de inspirerende neuriënde mensen, die ons veel hebben geleerd over christelijke professie. In de afgelopen jaren zijn diverse methoden en technieken ontwikkeld waarmee wij de komende jaren identiteit verder vorm en inhoud kunnen geven in onze organisatie. Vorm en inhoud horen bij elkaar en kunnen elkaar daardoor versterken. Samen met Woord en Daad zijn we ervan overtuigd dat woorden en daden bij elkaar horen. Identiteit is de kern van ons bestaan en wordt zichtbaar in ons gedrag en verstaanbaar in onze woorden.

Als bestuurders van onze organisaties kwamen we geregeld bij elkaar. Soms neuriëden we dan: 'Waar moeten we heen?'. Christelijke professie is gericht op de Hemelse Vader die van Zijn schepselen vraagt elkaar als mensen lief te hebben. Dat is zeker niet alleen met woorden! Wat is het mooi als onze zorgverleners in het lijden van de naaste aanwezig kunnen zijn en soms iets mogen neuriën van de veiligheid die te vinden is 'in Jesu Armen'.

In deze lectoraatsperiode hebben we gezien en ervaren dat wereldwijd de verhaallijn van het evangelie gedeeld wordt. De aria's met reflecties wisselen van kleur en toonhoogte. Dat stemmenkoor vangt nu al aan. Als het hier beneden neuriën is, hoe zal het lofied klinken in het hemels Vaderhuis?

Hendrik Jan van den Berg

JE WERKPLEK ALS PREEKSTOEL

Medio 2020 kwam ik bij de CHE aan boord en had het voorrecht te mogen instappen in het project Christelijke Professie. Van elke ontmoeting over dit onderwerp heb ik sindsdien enorm genoten én ervan geleerd. Ik zal proberen de oogst ervan in drie alinea's samen te vatten.

Laat ik er niet omheen draaien: als de CHE haar christelijke identiteit verliest, verliest ze haar bestaansrecht. Dan kunnen we ons beter invoegen bij een andere (grotere) hogeschool. We kunnen dan wellicht de dingen efficiënter doen. Het gaat mij hier om authenticiteit. Het is essentieel dat we blijven bij onze eerste liefde. En die is: jonge mensen vormen en opleiden vanuit een bevoegenheid en een mensvisie, die rechtstreeks voortvloeit uit het Evangelie van Jezus Christus. We kunnen die positie zelfbewust innemen. Het Oude Boek heeft betere papieren dan enig andere levensvisie die in dit ondermaanse voorhanden is. De staat van dienst is enorm en solide – als je het maar wilt zien. Onze opdracht is om elke dag ons leven met Christus te verbinden, en dat natureel op te nemen in onze omgang met studenten en collega's. Die verbinding is niet altijd gemakkelijk en ook niet maakbaar, maar ik ervaar het als een cadeau van Hogerhand. Het is daarnaast essentieel dat we altijd voldoen aan de hoogste kwaliteitsstandaarden voor onderwijs en onderzoek. Geen broddelwerk, alleen topklasse.

Het overgrote deel van mijn werkzame leven heb ik gewerkt in seculiere, beursgenoteerde bedrijven. Op één incident na, heb ik me al die decennia volledig vrij gevoeld om daarin christen te zijn. Niet perfect, maar wel oprecht, warm, eenvoudig, betrokken. Voor mij geldt dat gedrag de sterkste communicator is. Gedrag liegt niet. Mooie woorden vervliegen. Om het met de fans van Feyenoord te zeggen: geen woorden, maar daden. Zonder het wellicht in de smiezen te hebben, leggen de Rotterdammers hier een naturele connectie met één van Jezus' centrale uitgangspunten. In diezelfde lijn denk ik: je werkplek is je preekstoel. Aan je houding, karakter, gedrag en

integriteit lezen je collega's af wie je bent. Het is vaak woordeloos, impliciet ambassadeurschap. Naast werkervaring heeft ook mijn scholing hier een belangrijke bijdrage aan geleverd. Al jong heb ik in kerk, school én werk het voorrecht gehad om veel gesprekken te voeren over kernvragen van leven én samenleven. Dat vormde me en moedigt mij aan om op mijn beurt onze studenten te steunen in hun ontwikkeling om als zelfbewuste mensen stevig in hun vakmatige professie te gaan staan. Daarnaast leer ik gaandeweg aan collega's vergeving te vragen voor fouten, en hun feedback te waarderen. Ik ben blind voor mijn blinde vlekken, ook daarom is hun weerwoord waardevol. Op zondag bezoeken in ons land mogelijk nog één miljoen mensen de kerk. 's Maandags gaan er bijna elf miljoen mensen naar hun werk. Hoe waardevol is dus je werkplek.

In onze gesprekken heb ik van Rina Molenaar (Woord en Daad) en Hendrik Jan van den Berg (Lelie zorggroep) geleerd hoe zij hun geloof vormgeven in hun werkpraktijk. Hoe zij omgaan met dilemma's. En hoe ze integer en creatief proberen oplossingen en verbindingen te vinden. Heel boeiend vind ik bijvoorbeeld hoe Woord en Daad opereert in islamitische landen en wat we daarvan als CHE kunnen leren. De samenwerking smaakt, wat mij betreft, naar meer. Mede daarom heb ik voorgesteld om de gesprekken een tweede fase te geven, maar dan vooral met collega's uit de drie betrokken organisaties.

Jan Hol

DE LEGE KOFFER

Een reis start meestal met het pakken van je spullen. Hoe langer de reis, hoe beter je nadenkt over wat je mee moet nemen. De vier jaar durende lectoraatsreis Christelijke Professie startte met een lege koffer. Een weloverwogen keuze die moed en lef vraagt. En vooral spannend en enerverend als je naar Burkina Faso, Bangladesh of de Filipijnen reist.

De onderzoekers hadden de moed en het lef. Ze vertrokken met een lege koffer en de vraag: hoe kunnen geloof en traditie inspireren om goed werk af te leveren? Goed werk, dat is werk waarin het goede voor de ander wordt gezocht. Ik was blij met hun lege koffer. Het dwingt je onbevangen en onbevooroordeeld naar de ander te luisteren.

We zijn vier jaar verder. De reis zit er bijna op. De lege koffer zit nu vol nieuwe inzichten, waardevol en sprankelend als parels. Als bestuurder leerde ik ook veel over de ander en mezelf. Vooral toen de onderzoekers hun inzichten presenteerden aan de drie bestuurders van de organisaties. Het zorgde voor open, kwetsbare en onvergetelijke gesprekken onder de bestuurders. We deelden ieder vanuit eigen werkcontext de uitdagingen en dilemma's. We keken letterlijk verder dan onze eigen grenzen. En we zochten naar het gesprek vanuit het hart, verrijkend voor m'n persoonlijk geloof. Het waren gouden momenten voor ons als ontwikkelingsorganisatie; onze keuzes spiegelden we aan het werkveld van de zorg en de wereld van de hogeschool. De internationale context leerde hen zaken in perspectief te plaatsen. Bij Woord en Daad werd de taal rond het thema identiteit rijker door wat de onderzoekers meebrachten uit Bangladesh, Burkina Faso en de Filipijnen. Bij terugkomst uit Bangladesh deelde een van hen een prachtige parel. 'Ik ben geraakt hoe Christus op een heel wezenlijke manier wordt weerspiegeld. Het is niet altijd mogelijk de christelijke identiteit expliciet te maken, toch is Christus heel zichtbaar in de organisatie.' In de Filipijnen zagen we dat hartsverandering en karaktervorming vereisen zijn voor een hoopvolle

toekomst. Dat is meer dan alleen jongeren technische vaardigheden aanleren.

De uitdagende context van terreur en geweld in Burkina Faso liet zien dat vlammen van haat alleen geblust kunnen worden met de eindeloze liefde van Christus. De onderzoekers deelden: 'De Bijbelse waarden veranderen jongeren die leven in een mindset van armoede, waar waardigheid mist. Ze krijgen eigenwaarde en moed doordat zij diepe liefde van Christus proeven in het leven van hun docenten.'

Nu, helemaal aan het einde van de reis, hebben de onderzoekers een kleurrijk palet in handen van manieren waarop christelijke identiteit in verschillende contexten handen en voeten krijgt. Deze bevindingen zijn door de onderzoekers geanalyseerd en omgezet in praktische handreikingen. Ze krijgen een plaats in de voller rakende koffer en worden gedeeld met de partners. Als drie organisaties bevestigen we met de volle koffer in onze handen: spreken over identiteit blijft een hartszaak. Bij Woord en Daad spreken we explicieter over de identiteit, met de collega's en partners. We concluderen: wij hebben geen christelijke identiteit, maar onze identiteit is in Christus. Dat gaat een laag dieper en vraagt het gesprek vanuit het hart. Ik was blij met de lege koffer bij de start. Als lezer moedig ik u aan de leesreis van dit magazine ook met een lege koffer te starten. Zet de bril van ervaringen en meningen gevormd door eigen cultuur af. Laat u onbevangen inspireren door medechristenen in Nederland en daarbuiten. Laat u verrassen. Gods Koninkrijk is echt kleurrijk.

Rina Molenaar

